

Peter Shaffer

Amadeus

Překlad
Inscenační úprava

Martin Hilský
Pavel Šimák a Klára Špičková

Režie
Dramaturgie
Scéna
Kostýmy
Výběr a aranžmá hudby
Hudební nastudování
Choreografie

Pavel Šimák
Klára Špičková
Jaroslav Čermák
Blanka Tesařová
Zdeněk Král
Vladimír Liberda
Igor Vejsada

Představení řídí
Text sleduje

Marta Celárková
Hana Heralová

Technický šéf
Šéf výpravy
Vedoucí umělecko-dekoračních dílen
Vedoucí výroby kostýmů
Jevištní mistři

Stanislav Muntág
David Bazika
Barbora Macháčová
Eva Janáková
Jan Benek
Antonín Krajíček
Radko Orenič
Bořivoj Wojnar
Eva Celarková
Růžena Mauerová
Alexandra Václavíková

Mistr osvětlení
Mistr zvuku
Mistrová vlásenkárny
Mistrová garderoby
Mistrová rekvizit

Scénické dekorace vyrobily umělecko-dekorační dílny NDM.

Technolog – Martin Dušek, mistr čalounické dílny – Petr Missig,
mistr malířsko-kašérské dílny – Jaroslav Macháč, mistr truhlářské
dílny – Radomír Maschke, mistr zámečnické dílny – Milan Rous,
mistr zbrojářsko-šperkařské dílny – Jaroslav Dovalil

Scénické kostýmy a doplňky vyrobily krejčovny NDM.

Mistrová dámské krejčovny – Drahomíra Gwuzdiochová, mistrová
pánské krejčovny – Jiřina Richtrová, modistka-dekoratérka
– Věra Siostrzonková

Osoby a obsazení

Antonio Salieri
Wolfgang Amadeus Mozart
Konstance Weberová
Josef II., rakouský císař
Hrabě Johann Kilian von Strack
Hrabě Franz Orsini-Rosenberg
Baron Gottfried van Swieten
První Venticelli
Druhý Venticelli
Tereza Salieriová
Kateřina Cavalieriová, Zuzanka, Konstance

Figaro, Sarastro, Mozart, Komtur

Alžběta, Papageno, Kurtizána ad.
Kurtizána, Svatebčan ad.
Tamino, Eunuch, Mozart ad.
Eunuch, Svatebčan, Mozart ad.
Videňané

Orchestra

První housle
Druhé housle
Viola
Violoncello
Kontrabas
Flétna
Klarinet
Hoboj
Fagot

Jan Fišar
Igor Orozovič
Andrea Mohylová
Petr Houska
Vladimír Čapka
František Strnad
Miroslav Rataj
Petr Sýkora
Robert Urban
Marie Logojdová
Jana Kačírková /
Zuzana Marková

Juraj Čiernik /
Michal Onufer
Lucie Skálová
Veronika Beňová
Vladimír Vašků
Michal Bublík
Veronika Beňová,
Lucie Skálová,
Michal Bublík,
Juraj Čiernik,
Michal Onufer,
Vladimír Vašků

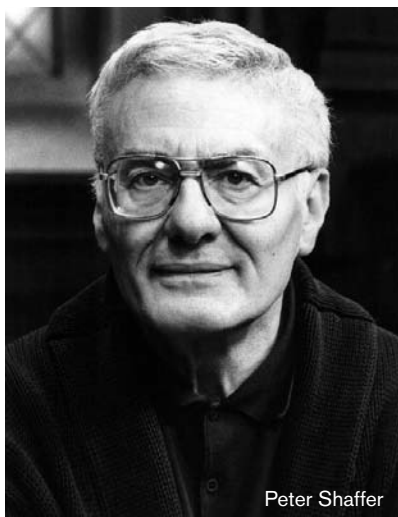
Vladimír Liberda
Hana Kuchyňová
Boleslav Gaš
Ilona Kučerová
Lukáš Krček
Alice Bubancová
Dalibor Pukovec
Jana Matějková
Petr Bubanec

Nemáte-li v sobě chaos, nemůžete přivést na svět
tančící hvězdu.

F. Nietzsche

Nemůžeme ztrácet naději v lidstvo, když víme, že Mozart byl člověk.

Albert Einstein

Peter Shaffer

Shaffer versus Salieri

Peter Shaffer se narodil 15. května 1926 v Liverpoolu do bohaté židovské rodiny o pět minut později než jeho dvojče, bratr Anthony, který se také následně proslavil jako spisovatel. Peter vystudoval historii v Cambridgi, ale poté to – podle jeho vlastních slov – dlouho vypadalo, že je nezaměstnatelným, neboť se absolutně pro nic nehodil. Za války byl dokonce horníkem, pak pracoval jako knihovník, literární kritik či prodavač v knihkupectví. Na počátku 50. let s bratrem zplodili bez valného ohlasu tři detektivky pod pseudonymem Peter Anthony. Až v r. 1954 Shaffer napsal, údajně ze zoufalství, hru *Slaná země*, kterou odvážně inscenovali v BBC. Dosáhla slušných kritik, což mladého dramatika povzbudilo k další tvorbě. Za skutečný počátek své kariéry považoval Shaffer hru *Cvičení pro pět prstů* (1958). V Londýně ji režíroval slavný John Gielgud a o rok později už bavila diváky na Broadwayi.

Autor si nejprve budoval pověst satirika, ale brzy dokázal, že je doma i v žánru tragédie. Napsal celkem dvacítku divadelních her různých žánrů a z toho několik opravdu špičkových děl, jež ocenila jak kritika, tak publikum. A tím nejznámějším je bezesporu *Amadeus*, v němž autor líčí komplikovaný vztah Mozarta a tehdejšího dvorního kapelníka Antonia Salieriho. Jak sám dramatik říká, hra nevypovídá pouze o Mozartovi, ale především o Salierim – jeho soupeři na vídeňské hudební scéně. „Je to konfrontace génia s průměrností,“ vysvětluje

Shaffer hlavní téma dramatu. Legendární a skandalizovaný vztah dvou hudebníků mohl převzít už od A. S. Puškina, který rozepsal zápletku intrikána Salieriho škodícího Mozartovi a který ho jako první literát obviňuje z Mozartovy smrti. Co na tom, že to tak ve skutečnosti nebylo. Mozart nejenže nebyl Salierim otráven, ale nemohl být pro Salieriho ani soupeřem. Shaffer poněkud napravuje Salieriho pověst – ignoruje fámu o „traviči“ Salierim, jež se brzy po nečekané smrti mladého Mozarta rozšířila i mezi lidmi ve Vídni a hlavně v Praze a ve kterou desítky let mnozí věřili. Zároveň ale činí Salieriho odpovědným za všechny Mozartovy nesnáze ve Vídni a hybatelem všech dvorních intrik, což je přinejmenším velmi nadsazené vidění. Shaffer ale nevystupuje jako objevný historik, nýbrž jako dramatik a později scenárista. Jeho plnokrevné drama dalo nejen na divadle, ale i v oscarovém Formanově filmu ožít skutečností, které viděny jeho očima jsou líčeny tak, že působí, že se snad ani nemohly odehrát jinak! Přitom Salieri byl nezpochybnovaným a nikým neohrožovaným duchem vídeňského hudebního života své doby a zároveň nejvyhledávanějším evropským učitelem, u něhož studoval i Mozartův syn Franz Xaver. Byl všeobecně uznáván za dědice největší autority tehdejšího hudebního světa, Christopa Willibalda Glucka, a už v r. 1784 dobyl Paříž svou operou *Danaovny*, jež mu vynesla závratnou částku 4000 dukátů. O tři roky později ještě mohutněji triumfoval operou *Tarare* a neměl ve Vídni i po celé hudební Evropě včetně Itálie konkurenci. Mozart vynikal neuvěřitelně spontánní lehkostí tvorby, která mu umožňovala sypat ze sebe jednu instrumentální skladbu za druhou, ale v oblasti opery, alespoň za svého života, Salierimu konkurentem nebyl.

Prvního divadelního uvedení se *Amadeus* dočkal přesně na Dušičky před jednatřiceti lety v Londýně a později exceloval také na newyorské Broadwayi, kde dodnes zaznamenal přes 1200 repríz. Hra získala ocenění snad všemi hlavními divadelními cenami a především si jí povšiml Miloš Forman, který Shaffera přesvědčil, aby se stal autorem filmového scénáře. Výsledek známe: stejnojmenný film získal v r. 1984 osm Oscarů, včetně toho za scénář pro Shaffera. Jejich vize Salieriho života je strhující, ale jak již bylo zmíněno výše, dramatický autor potřeboval vytvořit mezi hlavními postavami napětí – vždyť by to byla otrava, dvě hodiny vyprávět o tom, jak se dva výsostní umělci v zásadě navzájem uznávají. Přes pošpinění svého jména by jim paradoxně mohl být Salieri po smrti vděčen – nebýt Shafferovy hry a Formanova filmu, kdo by dnes znal Salieriho, před dvěma stoletími ředitele dvorní opery ve Vídni a ústřední osobnost vídeňského hudebního života za dob císaře Josefa II.?

Malý Mozart ve svátečním obleku (anonym 1763)

„Jistý kapelník ze Salcburku jménem Mozart sem zavítal na krátký čas se svými dvěma dětmi. Jeho jedenáctiletá dcera hraje strhujícím způsobem na klavír; ovládá nejdelší a nejtěžší skladby s obdivuhodnou jistotou. Její bratr, kterému bude v únoru příštího roku sedm let, je tak neuvěřitelné zázračné dítě, že člověk sotva věří tomu, co na vlastní oči vidí a na vlastní uši slyší. Tomuto dítěti nepřipadá zatěžko hrát s největší jistotou ty nejtěžší kusy, s prsty, které sotva mohou obsáhnout sextu; právě tak neuvěřitelné je vidět jej hrát po celou hodinu z hlavy, jak se oddává vnuknutí svého génia a vkusně a pořádaně na sebe navazuje množství uchvacujících nápadů. V nauce harmonie a modulace, která vede přes nejneznámější, ale stále správné cesty, by nemohl ani ten nejzkušenější kapelník proniknout hlouběji než on. Na klaviatuře si je tak jistý, že když je zakryta látkou, hraje se stejnou rychlostí a přesností. Bez námahy čte všechny noty, které se mu předloží; komponuje s výtečnou lehkostí, aniž by šel ke klavíru a musel hledat akordy... Vzbuzuje dojem, že mu nečiní žádné potíže transponovat předložené melodie do každé požadované tóniny a následně je hrát... Z tohoto dítěte se jistě zblázním, pokud je budu častěji poslouchat; ukazuje mi, jak je těžké chránit se před pomateností, když člověk zažije zázrak. Již mě neudivuje, že svatý Pavel ztratil hlavu po své podivné vizi.“

Friedrich Melchior Grimm:
Literární korespondence, 1. 12. 1763 Paříž

Milovaný Bohem

V Itálii, kde žijí ti největší mistři, se nemluví o ničem jiném než o Mozartovi. Když je vysloveno jeho jméno, vše ztichne.

Josef Mysliveček o Mozartovi

Johann Chrysostomus Wolfgang Theophilus Mozart se narodil 27. ledna 1756 kolem osmé hodiny večerní. Povšimněme si jména Chrysostomus (Zlatoústý) a Theophilus (Bohu milý) – později jméno přeložil Mozart do latiny (Amadeus), v roce 1770 je v Itálii změnil na italskou formu Amadeo, cca od roku 1777 se nazývá Amadé (latinskou formu Amadeus Mozart sám nikdy nepoužíval). Matka Anna Maria Pertlová a otec Leopold Mozart měli ještě šest starších dětí, z nichž Mozarta přežila jen o pět let starší sestra Maria Anna (1751–1829), slavná „Nannerl“ (Nanyňka). Otec při vyučování Nanyňky hře na klavír si povšimne bystrého zájmu malého Wolfganga o sestřinu hru a ve čtyřech letech jeho věku jej začne také učit. První kompozici (Andante a Allegro) složil Mozart ve svých pěti letech.

Wolfgang Amadeus Mozart (Andy Bemhaut)

S příchodem roku 1762 nastoupil ještě ne šestiletý Wolfgang spolu se svou sestrou a otcem cestu napříč Evropou. Navštívil severní Německo, Nizozemí, Paříž, dále Londýn, Haag, jižní Francii a Švýcarsko. V Anglii se seznámil s Johannem Christianem Bachem, poznal také zblízka prostředí italské opery. Evropou se nesla obdivná zvěst o záračných dětech. V Itálii Mozart brzy poté a za pomoci otcových známostí získal objednávky od šlechty na opery. Přesto se Leopoldu Mozartovi nepodařilo zajistit svým dětem stálé místo, které by je finančně zabezpečilo.

V dospělosti strávil nějaký čas v rodném Salcburku, poté vyjel na další turné po Evropě se svou matkou, která během cesty v Paříži zemřela. Život v Salcburku Mozart špatně snášel, usiloval o propuštění ze služby varhaníka. Když mu arcibiskup nevyhověl, uprchl proti vůli svého otce ilegálně do Vídně. Zde se zapojil do pokrokových snah

o vytvoření původní německé opery, včetně zpívané hovorové němčiny. Německá opera měla nahradit italské umění považované za elitářské. Tak vznikly zpěvohra *Zaida* a opera *Únos ze serailu*. V r. 1772 se oženil s dcerou své bývalé bytné Konstancí Weberovou. Tím se završila roztržka s otcem a se sestrou. V r. 1785 vstoupil do vídeňské zednářské lóže Dobročinnost. Mezi léty 1786 a 1790 vznikly Mozartovy nejslavnější opery *Don Giovanni* a *Figarova svatba*. Obě opery byly s velkým úspěchem uvedeny v Praze, čemuž byl Mozart osobně přítomen a což trochu snížilo jeho finanční problémy. Po smrti Josefa II. jeho bratr a nástupce Leopold II. reorganizoval dvorský život. Pro Mozarta bylo náročné hradit Konstancino léčení v lázních Baden. Čtyři doposud prodělané porody a nervové otřesy způsobené ztrátou tří dětí jí značně podlomily zdraví. V té době Mozart získal objednávku na novou italskou operu, jejíž libreto původně odmítl Salieri, s názvem *Così fan tutte*. Rovněž složil několik menších komorních děl a také zpěvohru *Kouzelná flétna*. Na podzim v roce 1791 se nakazil infekční nemocí a 5. prosince v 0:50 hodin zemřel. Svě poslední dílo *Requiem* již nedokončil – psal je na objednávku hraběte, který hodlal zůstat v anonymitě a posílal za Mozartem maskovaného sluhu – dílo chtěl podle běžné praxe vydávat pak za své. Mozart nebyl pohřben v jámě s mnoha dalšími mrtvolami, ale v chudinském samostatném hrobě, který měl tu smůlu, že za několik let do něj pohřbili dalšího nebožtíka a tento proces se ještě několikrát zopakoval – jméno původního majitele tak bylo brzy nenávratně ztraceno.

Mozartův kult je v Rakousku velice živý, jsou po něm pojmenovány hudební festivaly, ale i různé druhy cukrovinek.

Antonio Salieri v dějinách...

Salieri se narodil roku 1750 v početné kupecké rodině ve veronském provinčním městečku Legnano. První znalosti ve zpěvu a hře na housle a klavír získal od svého bratra Francesca, který byl žákem slavného Giuseppeho Tartiniho v Padui (Padově). Ve třinácti letech ztratil Salieri rodiče, o něco později jej jako sirotka přijala jistá bohatá benátská šlechtická rodina. Seznámil se s Florianem Leopoldem Gassmannem (1729–1774), c. k. komorním skladatelem a kapelníkem italské opery na vídeňském dvoře. Ten vzal svého chráněnce s sebou do Vídně a uvedl jej do hudebního okruhu kolem císaře, k němuž sám náležel. Salieri zde poznal Metastasia a Glucka a po Gassmannově smrti se stal jeho nástupcem a oblíbencem císaře

Josefa II. Oženil se, jeho manželství bylo šťastné a požehnané mnoha potomky, převzal vedení spolku Tonkünstler (Spolku hudebních umělců), k jehož prezidiu po desetiletí náležel, a vyrostl v hudební autoritu.

Antonio Salieri byl v únoru 1788 císařem jmenován dvorním kapelníkem, čímž dosáhl vrcholu své kariéry a stal se ústřední postavou hudebního života ve Vídni. Tak tomu bylo ještě dlouho za Leopolda II., s nímž si však příliš nerozuměl a který jej na jeho vlastní žádost uvolnil z úřadu dvorního kapelníka.

Jako skladatel se Salieri v posledních dvou desetiletích svého života věnoval především církevní hudbě. Zůstal ale také žádaným učitelem zpěvu, klavíru a kompozice – k jeho žákům patřili mimo jiné Meybeer, Schubert a Liszt; Beethoven s ním několikrát konzultoval otázky techniky zpěvu. Kolem roku 1820 onemocněl Salieri dnou, kterou se marně snažil mírnit lázeňskými kúrami. Jeho zdravotní stav se zjevně zhoršoval, nastoupily projevy ochrnutí a začal trpět duševními poruchami. Bylo nutné převést jej do vídeňské nemocnice, kde byl kvůli svému stavu pod úředním dohledem. Ještě nějakou dobu zde napůl v bezvědomí blouznil, jeho duševní stav se stále zhoršoval, až jej 7. května 1825 osvobodila smrt.

Proces se Salierim

V květnu roku 1997 se v hlavním sále Justičního paláce v Miláně konal nezvyklý proces. Byla souzena vražda, která se měla stát před dvěma sty lety. Obviněným byl Salieri, obětí Mozart. Procesu se účastnili světoví právníci a svědky obžaloby i obhajoby byly přední lékařské kapacity. Byla podrobně zkoumána všechna písemná svědectví současníků i zprávy dobového tisku. Ukázalo se, že jediným uvažovatelným důkazem je tzv. Salieriho přiznání, kdy již ve stavu duševní nepřičetnosti mezi úplně nesmyslnými větami údajně přiznal, že těžce ublížil Mozartovi. V okamžiku jasnějšího vědomí, kdy mu sdělili, k čemu se přiznal, vše zcela kategoricky a silně emocionálně popřel. V milánském procesu obhajoba zvítězila a alespoň po právní stránce byl Salieri očištěn. V myslích romanticky naladěných posluchačů se tak však asi, bohužel, nikdy nestane.

Vznik mýtické rivality

Které události mohly napomoci obecně tradované představě o smrtelné rivalitě mezi dvěma skvělými hudebníky? Salieri se poprvé s Mozartem střetl na podzim roku 1781, kdy byl vypsán konkurz na

místo učitele klavíru pro čtrnáctiletou princeznu Elizabethu Wilhelminu Württemberskou, tehdy už zasnoubenou s arcivévodou Franzem (Františkem). Mozart si dělal naděje a princezna by raději měla za učitele jeho, místo však získal Salieri.

V květnu roku 1783 píše Mozart v jednom z dopisů otci: „Jistě víte, že páni Italové se navenek tváří velmi půvabně!“ – chce tím říci, že jsou falešní – Salieriho konkrétně však nejmenuje. Leopold Mozart jej později považuje za toho, kdo tahá za nitky při intrikách kolem premiéry *Figara*, ale nelze zjistit žádné podrobnosti. Také Mozart sám se vyjadřuje velmi všeobecně, když píše v prosinci 1789 svému příteli a věřiteli Johannu Michaelu Puchbergovi: „Tváří v tvář bych vám mohl o Salierim vyprávět kabaly, ale všechno jsem již pustil k vodě.“ Ještě další tři okolnosti vedly k rozšíření pomluv. Za prvé: Salieri byl žák Gluckův, Gluck (reformátor opery) byl Salieriho úspěšným a vlivným ochráncem a poradcem – ale Leopold Mozart nemohl Glucka vystát a Mozart sám mu šel spíše z cesty. Za druhé: oba spolupracovali s Lorenzem da Pontem, slavným libretistou. Salieri kromě toho spolupracoval s neméně známým operním básníkem Gianbattistou Castim. Ten byl mimořádně ceněn a podporován Franzem Xaverem Wolfem hrabětem Orsini-Rosenbergem (1723–1796), vlivným státním ministrem, císařským komorníkem a „generálním ředitelem spektaklu“, tedy intendantem dvorní opery, s nímž měl Mozart problémy.

A legenda o Salierim – travičí? Jednou z příčin bylo i tvrzení, připisované Konstanci, že jí Wolfgang při jedné procházce v Prátru krátce před svou smrtí sdělil podezření, že byl otráven. V konečném stádiu Mozartova odchodu na věčnost se prý Salieri sám označil za traviče. Dodnes se nenašel žádný autentický očitý svědek. Ostatně v 19. století vznikla fáma, že Mozarta otrávil svobodný zednář.

O knize z roku 1830 od Alexandra Puškina *Mozart a Salieri* jsem se už zmínila. Pro zajímavost zde cituji:

1.scéna, pokoj, Salieri: „Vše, co se netýká hudby / mě nechává chladným, pln svéhlavosti a pýchy / jsem vše odhodil a oddal jsem se / hudbě samé.“ (...)

Mozart přichází v doprovodu slepého houslisty, je veselý, Salieri má špatnou náladu – posílá houslistu pryč. Mozart se posadí ke klavíru a předehrává svému příteli Salierimu novou melodii. Ten ho nazývá Bohem a pozve jej na jídlo. To je ale finta: „Osud mi říká: zadrž ho, / jinak jsme všichni beznadějně ztraceni.“

Druhá scéna se odehrává v separé hostince U Zlatého lva. Mozart zde projevuje nesouhlas s oním tajemným černým mužem, který si u něho objednal *Rekviem*. Salieri mu nakape jed do vína, Mozart se napije, zahraje pasáž z *Rekviem* a opustí přítele s jedem v těle.

Anton Salieri

geboren den 19ten August 1750,
† starb als k.k. Hofkapellmeister
den 7ten Mai 1825.

*Ruh sanft! Von Staub entblößt,
Wird Dir die Ewigkeit erblühen.
Ruh sanft! In ewigen Harmonieen
Ist nun Dein Geist gelöst,
Er sprach sich aus in zaubervollen Tönen
Jetzt schwebt er hin zum unvergänglich
Schönen.
Erneuert 1846 und 1903.*

Amadeus ve filmu

Když Miloš Forman zašel v Londýně na představení hry *Amadeus*, už o přestávce řekl Peteru Shafferovi: „Bude-li druhé jednání stejně dobré jako první, natočím podle této hry film.“ Jak víme, svůj slib dodržel.

Peter Shaffer ve své úvodní scénické poznámce důrazně podotýká, že „děj hry je naprosto plynulý“, a tomuto požadavku se také vše důsledně podřizuje. Změna scény nesmí znamenat přerušeni děje. „Scény musí plynule přecházet jedna v druhou od začátku do konce hry“, přičemž „změny času a místa jsou naznačovány změnami světla“. To samo o sobě navozuje představu filmového stříhu. A tak není divu, že Miloš Forman počal vidět v *Amadeovi* svůj budoucí film.

Musíme však mít na zřeteli, že existují dvě podoby téhož filmu. Původní film z roku 1984 a takzvaná „režisérská verze“, lépe řečeno režisérský stříh (Director's cut) z roku 2001, která je obohacena o dvacet minut nikdy nevedených scén. Forman tenkrát tyto scény, které samy o sobě nijak neposouvaly děj, vyřadil, protože se obával, že by film mohl působit nudně.

Bylo by nanejvýš nesmyslné, kdybych se v tomto příspěvku pokoušel popsat jednotlivé rozdíly mezi divadelní hrou a jejím filmovým prepisem. Formanův film nám totiž jasně ukazuje tu zásadu, že „filmář se má chovat k předloze pouze jako k látce; to znamená vycházet z ní k svébytnému a novému dílu“ (A. M. Brousil). A právě tuto uměleckou svébytnost bych chtěl na několika případech postihnout. Vycházím tedy ze dvou pramenů: z textu původní divadelní hry Petera Shaffera v překladu Martina Hilského a z literárního filmového scénáře Petera Shaffera, u něhož kupodivu není uvedeno jméno překladatele, ale podle všeho by jím měl být Ivo T. Havlů. Na titulním listě této publikace je kromě jiného napsáno pouze toto: druhá verze, 9. července 1982. Dvouaktová hra Petera Shaffera vyniká důmyslnou kompoziční sevrěností. Naplňuje totiž dávný zákon tří jednot dramatického díla, jednotu děje, místa a času. Formulován byl poprvé Aristotelem, řídilo se

jím antické drama a zvláště důsledně jej pak požadovalo klasicistní drama.

Děj *Amadea* se odehrává ve Vídni v listopadu 1823 (stejně tak je tomu i ve scénáři). Jeho nositelem a zároveň hybatelem je ústřední postava hry, dvorní skladatel Antonio Salieri, který se ve svých dialogických promluvách s ostatními postavami a zejména s obecnětem retrospektivně vrací do období let 1781–1791. Hra má jedinou zápletku, která se rozvíjí podle pětistupňového modelu expozice, kolize, krize, peripetie, katastrofa, a je celá pojata jako Salieriho zpověď divákovi; publikum je do ní přímo vtaženo a stává se jedním z účinkujících. Časová jednotka dramatu je podpořena tím, že celá tato zpověď proběhne mezi třetí a šestou hodinou ranní.

Obdobný vyprávěcí rámec zvolili Peter Shaffer a Miloš Forman také pro film. Úvodní výstup prvního dějství a závěrečný výstup druhého dějství hry se v podstatě staly první scénou filmu: v prvním výstupu hry se Salieri přiznává k Mozartově vraždě a prosí jej o odpuštění, v posledním výstupu, který se obloukovitě vrací k prvnímu, si Salieri po právě vykonané zpovědi podřizne hrdlo.

A právě tento závěrečný moment hry stojí na samém počátku filmu, kdy je Salieri s podřezaným hrdlem převezen do Všeobecné vídeňské nemocnice. „Starý skladatel se pokusil o sebevraždu a dneska by podobná událost přivedla na scénu psychiatra. Jenže kdo byl psychiatrem v osmnáctém století? Kněz,“ vysvětluje Miloš Forman. „Boží zástupce nám navíc náramně ladil s rouhačským Salierim, který spílá Stvořiteli za to, jak škodolibě rozdává nadání.“ Ve filmu se tedy Salieri zpovídá nemocničnímu kaplanovi Voglerovi.

„Jakmile jsme měli strukturu vyprávění,“ pokračuje dále Miloš Forman, „ostatní už šlo snadno. Knězem jsme udělali mladého muže plkajícího samé fráze. Byl to další představitel průměrnosti, hudební laik, který nikdy o Salierim neslyšel, protože chudák starý skladatel byl zapomenut už za svého života, což pro něj byl jen další důvod k sebevraždě. Nikdy předtím jsem metodu retrospekce nepoužíval a příliš rád ji nemám, ale u příběhu, jakým je *Amadeus*, mi nevadila, protože nás Mozartova hudba lehce přenášela přes všechny přechody. A z čistě technického hlediska má retrospektiva tu výhodu, že při ní lze do příběhu vtěsnat víc děje a detailů než u lineárního vyprávění.“ Vcelku lze říci, že se dějový průběh dramatu do jisté míry překrývá s filmem. Mnohé filmové scény jsou vlastně jen obdobou scén divadelních. Ve hře jsou zase některé scény, které nenajdeme ve filmu a naopak. Například jeden z výjevů hry probíhá v zednářské lóži, neboť jak Salieri, tak Mozart byli svobodnými zednáři, což je i jedno z vedlejších témat dramatu. Naproti tomu ve filmu nepadne o svo-

Tom Hulce a Elizabeth Berridge

bodných zednářích jediná zmínka. (Pouze ve scénáři, v obraze č. 145, se objevuje poznámka, že „na klavíru leží Mozartova zednářská zástěra s vyšitými symboly“.) Z jiných jevištních výstupů převzal Shaffer do svého scénáře pouze pár motivů. Z toho všeho je zřejmé, že se jedná o volnou adaptaci.

Ve hře se například tři scény odehrávají v knihovně baronky Waldstättenové (dotyčná postava se však ve hře nevyskytuje). První z těchto scén je přitom pro rozvoj děje velmi klíčová, neboť na tomto místě se Salieri poprvé setká s Mozartem a poprvé zakusí úchvatnou závratnost jeho hudby. Přitom se mu zdá, že právě skrz Mozarta na něj promlouvá Bůh.

Ve scénáři je tato scéna situována do bufetu a velkého salónu v paláci salcburského arcibiskupa. Oproti hře je totiž jednou z vedlejších postav filmu salcburský arcibiskup Colloredo.

Další vedlejší či epizodní postavy filmu, s kterými se ve hře neshledáme, jsou Mozartův otec Leopold, Schickaneder, manželé Schlumbergovi s dcerou Gertrudou a služebná Lora, kterou Salieri nasadil do bytu Mozartových jako vyzvědačku. Ve hře zase na rozdíl od filmu vystupuje Tereza Salieriová, Salieriho žena, což je ovšem němá role.

Jedním z rozhodných momentů dramatu i filmu, který zažehne konflikt mezi Mozartem a Salierim a zároveň přispívá k rozvoji kolize, tedy zauzlování děje, je scéna v císařském paláci, kdy je Mozart oficiálně přijat rakouským císařem Josefem II. Salieri se u této příležitosti pochlubí drobným uvítacím pochodem, který složil na Mozartovu počest a který má být zahrán, jakmile Mozart vstoupí do salónu. Zatímco ve hře tento pochod hraje jeho autor, ve filmu jej těžkopádně zahraje sám císař. Posléze tuto skladbu přehraje zpaměti také Mozart, kterého podnítí k takové improvizaci, že se původní melodie v mžiku promění ve slavný pochod *Non più andrai*, později použitý ve *Figarově svatbě*. Mozart si přitom vůbec neuvědomí, jak právě touto svou neobyčejnou lehkostí a virtuozitou hluboce ponižuje Salieriho, který toto potupení své osoby komentuje ve hře slovy: „Napadla mě už tenkrát – tak záhy – myšlenka na vraždu? Ne. Tehdy ještě ne.“

Ve filmu následuje po této scéně replika, která podle mého mínění výmluvně pojmenovává veškerou tragickou podstatu této Shafferovy hry. Salieri se úzkostně obrací na otce Voglera s těmito slovy: „*Jediné, co jsem v životě chtěl, bylo pět Bohu písně ... On mne obdaroval touto touhou ... a pak mne zbavil hlasu! Proč? Jestliže nechtěl, abych mu sloužil hudbou, proč mi dal touhu – jako třeba chťič – a pak mi odepřel talent? ... Odpovězte mi! Řekněte něco za svého milosrdného Boha ... Boha Mučitele!*“

Mám za to, že tato výpověď, která se objevuje výhradně ve scénáři a ve filmu, Formanova *Amadea* dokonale umocňuje, ba dokonce v jistém smyslu osvětluje i jeho dramatickou předlohu.

Další prohloubení konfliktu mezi oběma skladateli vyvolá Salieriho žákyně Kateřina Cavalieriová. Zatímco ve hře představuje spíše stafážní a navíc němou úlohu, stejně jako Tereza Salieriová, ve filmu má daleko větší důležitost. Salieri byl do své žáčky zamilován, toužil po ní, ale protože dal Bohu slib, že bude žít ctnostně a cudně, nikdy se jí ani prstem nedotknul a už vůbec by nestrpěl pomýšlení, aby se jí dotkl někdo jiný – a nejméně ze všech Mozart. Ve filmu se Cavalieriová po premiéře opery *Únos ze serailu*, v níž hrála hlavní roli, nepřičetně rozzuří na Mozarta, když se dozví, že je zasnoubený s Konstancí Weberovou, a hodí po něm kyticí, jíž byla obdarována za svůj pěvecký výkon. Salieri si toho bedlivě povšimne. V klasické verzi filmu z roku 1984 je na tomto místě střih. Nebyla už do ní včleněna následující scéna v divadelní šatně Cavalieriové, která zde za přítomnosti Mozarta a Salieriho neomaleně pronáší, že Mozartova snoubenka „*musí být v posteli oslňující*“, a dodává: „*Předpokládám, že je v tomto oboru virtuosem. Jinak nevidím důvod, proč byste si někoho takového měl brát.*“ V režisérské verzi *Amadea* z roku 2001 však tato scéna nechybí. Salieri tedy získal definitivní jistotu, že Mozart měl jeho milovanou dívku, a svěřuje se otci Voglerovi: „*Bylo to nepochopitelné. Co tím chtěl Bůh dokázat? Používal Mozarta k mému ponižení? (...) Nebo mne snad jenom zkoušel? Chtěl snad, abych jako dobrý křesťan každému odpouštěl? ... Chtěl mi snad říct, že jenom dobrý muž může psát dobrou muziku? Pro mne to bylo ale tak těžké. Moje srdce bylo naplněno takovou nenávistí! ... Přiznávám to. Poprvé v životě jsem se začal zaobírat myšlenkou na zločin ...*“ (Tato replika, citovaná ze scénáře, zní v samotném filmu poněkud jinak, smysl je však tentýž.)

Jak jsme už řekli, postava Cavalieriové nemá ve hře takový určující význam jako ve filmu, kde se přímo podílí na zesílení dějového napětí. Skutečný vrchol kolize hry i filmu však nastává ve chvíli, kdy Salieriho navštíví Konstace Weberová, čerstvě provdaná za Mozarta, a přinese mu ukázky manželovy práce, aby mohl získat místo učitele hudby u princezny Alžběty. Salieri jí slíbí, že se u císaře přimluví, ovšem pod podmínkou, že se s ním na oplátku vyspí. Když si pak Salieri prohlédne to, co mu Konstace přinesla, zjistí, že Mozartovy první náčrtky jsou naprosto úhledné a dokonalé, bez jediné opravy, takže dojde k mučivému zjištění, že Mozart pouze zapisoval to, co se zrodilo v jeho hlavě. Jeho nevráživost k Mozartovi je tímto završena. Salieri už od této chvíle nebojuje s Mozartem, ale přímo s Bohem,

neboť nabyl přesvědčení, že Mozart představuje jeho ztělesnění. Tu největší bitvu ovšem svádí hlavně sám se sebou. Takto končí první akt hry, takže divák po celou přestávku trne, jak se zachová Mozartova žena.

„Chtěl jsem toto napětí v našem scénáři udržet,“ říká Miloš Forman, „a tak jsme natočili scénu, v níž Konstace do Salieriho ložnice opravdu jde. Podvolí se jeho podmínce a nabídne se mu, ale Salieri ji vyhodí. Stačilo mu, že ji mohl ponižít.“ Nutno podotknout, že zrovna tak se tato scéna odehraje i v Shafferově hře.

V původním filmu z roku 1984 však tato scéna není. Forman to odůvodňuje tím, že „žádná sexuální msta, žádné pokoření se prostě nemohlo postavit na roveň pokoření, které Salierimu uštědřila Mozartova hudba. Proto ve filmovém *Amadeovi* Salieri pouze prolistuje noty, slyší tu hudbu a je zdrcen. Nemá už myšlenky na nasazování parohů. Právě získal korunní důkaz své vlastní průměrnosti. Odhodí noty na zem, šlápne na ně a uteče od Konstace, od hudby, od Mozartova ducha. A scéna končí.“ Zato v *Amadeovi* z roku 2001 je tento výstup rovněž úplný.

Vzápětí následuje scéna, která je bezesporu jednou z nejpůsobivějších v tomto filmu. Salieri v ní snímá ze zdi krucifix, nechá jej upálit v krbu a přitom pronáší zoufalou obžalobu Hospodina: „*Od tohoto okamžiku jsme nepřátelé – Ty a já. Protože přes mou potřebu ty ke mně nechceš sestoupit. (...) Protože sis zvolil za svůj nástroj hnusného, chlípného a sprostého kluka – a mne odměnil pouze schopností rozpoznat toto vtělení: protože jsi nespravedlivý a nelaskavý. Proto ti budu blokovat cestu.*“

Miloš Forman a Peter Shaffer si předsevzali, že se Mozartova hudba stane „jakousi třetí hlavní postavou filmu. Mozartovy noty se staly stejně důležité jako slova scénáře nebo obrazy na plátně.“

Stačí si jen v této souvislosti uvědomit úplný začátek filmu. Ten okamžitě vzbuzuje napětí díky dvěma temným akordům d moll z přede hry k *Donu Giovannimu*, které se vážou k postavě komtura z této opery. Ve filmu je uslyšíme ještě několikrát. Představují leitmotiv dvou postav: Mozartova otce Leopolda a záhadné maskované bytosti, která si u Mozarta objedná *Rekviem*.

A právě scéna, v níž na smrt nemocný Mozart horečně diktuje Salierimu partituru tohoto vzorného díla, je snad vůbec nejlepším výjevem z celého filmu, přestože, jak říká Peter Shaffer, „porušuje všechna pravidla, jaká jsem se kdy o filmu učil, tj. že musí být vizuální a že na zvuku zase tak moc nesejde.“ Jinde k tomu říká: „Na kterékoli filmové škole by vám řekli, že tohle do filmu nepatří.“

Na samém konci bych rád citoval závěrečný dialog Salieriho s kně-

zem Voglerem. Nevyskytuje se ani v jedné z filmových verzí *Amadea*, je zapsán pouze ve scénáři:

VOGLER /zděšen/: Ale ... ty jsi přiznal, že jsi ho zabil.

STARÝ SALIERI: Ano.

VOGLER /křičí/: PROČ?

STARÝ SALIERI: Nesmrtelnost, Otče. Abych získal nesmrtelnost. Když ne slávu, tak alespoň hanbu. Přeji si, aby mne všude znali jako Mozartova vraha. A kdykoli pak vysloví jméno MOZART s láskou, vysloví i jméno SALIERI s nenávisť. Naše jména budou vyslovována společně navždy. Je lepší než to, co zapomnětlivý Bůh plánuje pro normální smrtelníky.

Toto vyznání se už přímo stýká s obdobným Salieriho vyjádřením v závěru Shafferovy hry. Salieri si počíná jako Hérostratos, touží, aby se jeho jméno zachovalo navěky, byť by je obestíral zločin. Ve filmu se vlastně vůbec nedozvíme, proč se Salieri tak úporně obviňoval z Mozartovy vraždy. Jeho pohnutky nám plně vyjevuje pouze Shafferovo drama.

Doufám, že se mi v tomto příspěvku podařilo alespoň zčásti prokázat, že filmový *Amadeus* je zcela samostatné a osobité umělecké dílo. Jak divadelní hra, tak i film sice mluví samy za sebe, ale zároveň se i plnohodnotně doplňují.

Ondřej Nádvořík

Andrea Mohylová (Konstancie) u náhrobku W. A. Mozarta
Foto Jan Fišar

Konstancie Weberová

Pro Mozartova otce Leopolda bylo katastrofou, když se mladý Wolfgang seznámil s rodinou Weberových, do jejichž jedné dcery Aloisie se zamiloval a jejichž druhou dceru, Konstanci, si posléze – proti otcově vůli – vezme za ženu. Tak povstává definitivní roztržka mezi oběma Mozarty.

„Kdybych si měl vzít všechny, s nimiž jsem špásoval, musel bych mít dvě stě žen!“ – to píše Mozart otcovi v létě 1781. Také Carl Friedrich Zelter (1758–1832), skladatel vysoce ceněný Goethem, vyjadřoval v jednom dopise básníkovi, že Mozartovi šlo komponování tak lehce, „že mu zbýval čas na sto věcí, na ženy a podobně.“ Obzvláště kouzelný výstup jako částečný důkaz svých vlastních schopností stvořil Mozart v postavě Cherubina ve *Figarově*: je zamilován do hraběnky, flirtuje se Zuzankou a má úmysly s Barbarinou, která by jej ráda získala za manžela.

Přestože Aloisie Weberová (mimochodem budoucí úspěšná operní zpěvačka) nejvíce o mladého skladatele přilákal žhavý zájem, po několika letech, když se Mozart definitivně rozhoduje pro život ve Vídni, naváže opět kontakt s rodinou Weberových a pronajme si u nich pokoj. Otcovi přiznává v dopisech svou lásku ke Konstanci a ještě dříve, než jim tento dá své pozhavnání, se ve Svatoštěpánském dómu koná svatba. Z manželství vzejde šest dětí, z nichž jen dvě přežijí své rodiče: Carl Thomas (1784–1858) a Franz Xaver Wolfgang (1791–1844). Když Konstanci později zemře i její druhý manžel – Georg Nikolau von Nissen, podpisuje Konstancie své obchodní dopisy jako „radová von Nissen, bývalá vdova Mozartova“. Po Mozartově smrti se příkladně a úspěšně stará o jeho odkaz a posmrtnou slávu. Nissen to trochu lakonicky komentuje ve své biografii o Mozartovi: Konstancie se jednou o Mozartovi vyjádřila, že jej „snad ctíla více pro jeho talent než pro jeho osobu“. Mozartovy dopisy dokládají, že v Konstanci nalezl štěstí svého života: „Doufám, že ucítím v tvém objetí veškeré potěšení, které muž milující svou ženu jako já jen může cítit.“

„Měla jsem dva velké vynikající muže, kteří mě milovali a vážili si mě, ano, musím to říci, zbožňovali mne. Také oni mnou byli, oba stejně, tím nejněžnějším způsobem milování a byla jsem proto dvakrát dokonale šťastná.“

Konstancie Mozartová učitelce hudby F. Schwanovi
z Rostocku, 5.12.1829

Komnaty Schönbrunnu ve Vídni
Foto Jan Fišar

Andrea Mohylová (Konstance) a Igor Orozovič (Mozart)

Zahrady Schönbrunn. Foto Jan Fišar

Josef II. aneb Vídeň

Matkou Josefa II., známého císaře reformátora (Toleranční patent, Patent o zrušení nevolnictví), byla nám dobře povědomá Marie Terezie, jíž se během devatenácti let narodilo šestnáct dětí. Dva z jejích synů nastoupili na trůn a hráli v Mozartově životě důležitou roli.

Vídeň se za Marie Terezie (a jejího otce Karla VI.) rozrostla architektonicky ve město evropského formátu. Vznikaly nádherné barokní stavby, např. Belveder, Karlskirche či Schönbrunn s parkem ve francouzském stylu aj. Započaly reformy ve státní správě, které však

dovedl k plné účinnosti a radikálnosti až Josef II., který byl jedním z nejvýznamnějších představitelů evropského osvícenství. V českých zemích se těšil obzvláštní oblibě, např. častý výskyt jména Josef je odrazem jeho popularity mezi lidem, jehož postavení podstatně zlepšil. Josef II. hluboce miloval pouze svou první ženu, Isabellu Parmskou, která však jeho city neopětovala. Po její předčasné smrti před druhou manželkou raději utíkal k pracovním povinnostem, které se staly hlavní náplní jeho života. Během své vlády vydal přes 6000 výnosů (v průměru téměř dva denně!). Některé byly zrušeny už za jeho života (např. zákaz pohřbívání v rakvích, aby se ušetřilo dřevo

a stromy; nebožtíci měli být pohřbíváni v plátěných pytlích), nicméně řadu podstatných reforem – i díky panovníkově rozhodnému a nekompromisnímu postupu – už odvolat nebylo možno... Josef II. byl kvalitně vzdělán v hudbě, sám komponoval a má ve skutečné historii daleko k lehkomyšlnému fanfaronovi ve filmovém *Amadeovi*, který bere hudbu jen jako pestře zbarvenou kulisu a v podstatě jí nerozumí. To, že se snažil šetřit, kde se dalo, je věc jiná. Po nástupu jeho bratra Leopolda II. na trůn se citelně ochladilo vstřícné klima k hudebnímu umění, jak zaznamenal nejen Mozart...

V druhé polovině 18. století žilo ve Vídni kolem 200 000 lidí. Jako centrum habsburské říše nakonec Vídeň v první polovině 19. století předstihla Neapol. Když ale v roce 1809 obsadila Vídeň napoleonská vojska, mělo to za následek fatální hladomor...

Mozart svému otci

Protože je smrt, přesně vyjádřeno, opravdový konečný cíl našeho života, seznámil jsem se již před několika lety s tímto opravdovým a nejlepším přítelem člověka, jehož obraz sám již pro mne neznamena nic strašného, naopak, velmi mě uklidňuje a utěšuje! A děkuji Bohu, že mi dopřál to štěstí mít tu příležitost, Vy mi rozumíte, poznat tento klíč k naší opravdové blaženosti. Nikdy neuléhám do postele, aniž bych nepamatoval na to, že snad, i tak mladý, již druhý den nevstanu – nikdo z těch, kteří mě znají, nemůže říci, že bych byl ve vztazích nevlídný nebo smutný – a za tuto blaženost děkuji každý den svému stvořiteli a přeji ji z celého srdce každému ze svých přátel.

Vídeň, 4. dubna 1787

Pavel Šimák a Jan Fišar

Pavel Šimák a vesmírná symfonie

Umělecký šéf činohry NDM Pavel Šimák (1972) po studiu pražské herecké konzervatoře a po angažmá v Divadle ABC absolvoval obor činoherní režie na divadelní fakultě JAMU. V Brně vytvořil již během studia několik pozoruhodných inscenací, např. *Anděl*, *Leonce a Lena*, *Vraždičky*, kulturní představení *Na cestě* nebo *Baletky*, *Murlin Murlo* a *Hamlet Now* v Huse Na provázku.

Zkušenost s „velkým jevištěm“ získal především svými inscenacemi ve Zlíně (*Červený a černý*, *Hráči*, *Král Lear*) a v Ostravě (*Přelet nad kukaččím hnízdem*, *Válka s Mloky*), pravidelně hostuje také v Divadle Na Fidlovačce (*Hostinec U kamenného stolu*, *Nevyléčitelní*, *Hvězdy na vrbě*).

Pavel Šimák dlouhodobě rovněž spolupracuje s Českou televizí, v níž je koncepčním i režijním spoluvůdcem populárně naučných cyklů *Záhady Toma Wizarada* a *Zoománie*, režisérem svých divadelních inscenací atd.

Inscenování Amadea zažilo své největší vrcholy v době totality či krátce porevoluční, kdy příběh rezonoval atmosférou, v níž lidé u moci šlapou po svobodomyšlném a talentovaném umělci. Čím *Amadeus* oslovil tebe?

Tentokrát nebylo pro mne prvotní téma, ale forma. Abych to vysvětlil – hned po mém příchodu do NDM mě lákala možnost udělat představení, ve kterém by se potkaly všechny „múzy“, které naše divadlo zastřešuje – činohra, zpěv, hudba, tanec – a hledal jsem téma. *Amadeus* je k tomu jako stvořený.

Co bylo pro tebe při zkoušení tohoto textu nejzajímavější?

Jsmo právě ve fázi zkoušek, která je pro mne bolestivě napínavá. S vysilujícím napětím sleduji, jestli se nám všechny naše původně nádherné ideje podaří zhmotnit do funkčního tvaru.

Na samotném *Amadeovi* je pro mne asi nejlákavější to Shafferovo hraní si s přeskakováním časových pásem, s míšením reality a fikce, s otevíráním vesmírů duší lidí, kteří skutečně žili, ale my se nyní jen můžeme dohadovat, co skutečně prožívali....

Se srovnáváním s kultovním Formanovým filmem ses už setkal a úspěšně vypořádal, a to při režii *Přeletu nad kukaččím hnízdem*. Přesto – neobáváš se opětného porovnávání s proslavenou filmovou předlohou?

Ne. Nedá se s tím nic dělat. A kromě toho, Shaffer napsal nejdřív hru, ve které ponechal dost prostoru pro vlastní výklad postav, pro náš originální přístup, který ovšem neznamená zpronevěření se duchu předlohy.

Které téma z mnoha interpretací vztahu Amadea a Salieriho tě fascinuje nejvíce?

Podle mne napsal Shaffer drama o souboji Salieriho s Bohem, nikoliv s Mozartem. A to je docela síla - mnohem větší, než kdybychom hráli jen jakýsi mordýřský příběh o vzteklem zamindrákovaném pánovi, který snad otrávil Mozarta.

Ty osobně věříš v existenci Boha? Jak ovlivňuje náš život? Je vůbec potřeba se k němu modlit nebo s ním nějak komunikovat? Jak probíhá „tvoje“ komunikace s Bohem?

Myslím, že personifikovaný, zhmotnělý Bůh je pro člověka jen berlička, protože pravá, nekonečná velikost toho něčeho, co všemu kolem nás – ale i vesmírům hmotným i nehmotným, zkrátka absolutní existenci – dává smysl, je zatím pro nižší úroveň našeho chápání

nedostupná. Člověk jako živočišný rod zatím jen chabě využívá svůj evoluční dar – mozek schopný otevírat hluboké prostory duchovního propojení s... říkejme tomu třeba Bůh.

Chtěl bys žít ve Vídni za vlády Josefa II.? Předpokládejme, že bys nebyl úplně chudý...

Nechtěl. Jestli naznačuješ, že bych byl zaopatřený a chráněný proti bídě, potom bych se ptal, jestli bych nebyl jeden z těch, které za pár let (a částečně velmi právem) smete tsunami vyvolaná francouzskou revolucí.

Ta doba na mne působí dost pokrytecky a panicky. Mám pocit, že právě proto například Josef II. tolik reformoval, pak nastalo řádění Napoleona – stav tehdejší Evropy byl dost neudržitelný, byl to kotol, který vybuchl – to našich šedesát let bez primitivního válečného konfliktu je selanka.

Chtěl bych možná mít možnost cestovat v čase jako turista, ale vracet se zpátky na úpatí hory, když už jsem popolezl výš, mi nedává smysl.

Shaffer vyzdvihuje hudbu, respektive operu, jako nejvyšší umění člověka, jako cestu, která nám nejvíce přiblíží, jak asi Bůh slyší svět. Paradoxně o tomto účinku opery široké publikum přesvědčila tato činoherní hra či filmový scénář. Jak vnímáš operu ty?

Z opery jako samostatného jevištního umění jsem trochu zmatený. Shaffer sám nevyzdvíhal operu jako nejhodnotnější umělecký žánr, ale snažil se pochopit Mozartova génia, který je spjatý s hudbou jako takovou, což dokazuje množství jeho nejrůznějších skladeb, nejen operních.

Nezaměňoval bych operu za obecný účinek jakékoliv dobré hudby, která je podle mne emočně skutečně nejsilněji působícím druhem umění. Našel jsem si paralelu či vysvětlení v teorii superstrun – současní fyzici zkouší potvrdit teorii, že nejmenším úsekem, ze kterého je složený náš svět, není bod, nejmenší částice atomu, ale superstruna, maličká smyčka chvění, která neustále vibruje, a co je hudba jiného než našemu mozku libé vlnění, rozechvívání. Vesmír pak fyzici této teorie vykládají jako obří vesmírnou symfonii...

Někdy se i opeře podaří být „katedrálou“, která se klene a rezonuje nadpozemskou energií... Pro takovou operu v naší inscenaci trpí Mozart i Salieri...

Klára Špičková

Aby duše mohla zakusit lásku, musí zakusit všechny lidské pocity.

Bůh

V programu byly dále použity citace:

Libor Vykoupil: Ecce Homo – Peter Shaffer

Dirk Böttger: Wolfgang Amadeus Mozart

Miloš Forman, Jan Novák: Co já vím? aneb Co mám dělat, když je to pravda?

Peter Shaffer: Amadeus. Překlad Martin Hilský

Peter Shaffer: Amadeus – literární scénář. Překladař neuveden. 2. verze

Film o filmu Amadeus

Neale Donald Walsch: Hovory s Bohem – neobyklý dialog.

[/www.ingecenter.org/interviews/PeterShaffertext.htm](http://www.ingecenter.org/interviews/PeterShaffertext.htm)

Peter Shaffer Amadeus

přeložil Martin Hilský

inscenační úprava Pavel Šimák, Klára Špičková
pro NDM 2010

OSOBY

Antonio Salieri

Wolfgang Amadeus Mozart

Konstance Weberová, Mozartova žena

Josef II., rakouský císař

Hrabě Johann Kilian von Strack, císařský komoří

Hrabě Franz Orsini-Rosenberg, ředitel císařské opery

Baron Gottfried van Swieten, prefekt císařské knihovny

Dva Větríčkové („Venticelli“)

Tereza Salieriová, Salieriho žena

Kateřina Cavalieriová, Salieriho žákyně

Vídeňané

AKT PRVNÍ

Vídeň

HLASY	Salieri!...Salieri!...Salieri!
V.2.	Já tomu nevěřím.
NAŠEPTÁVAČI	Salieri!
V.1.	Říká se to!
V.2.	Taky jsem to slyšel.
V.1.	Metternich už to prý taky říká.
V.2.	Ale proč zrovna teď?
V.1.	Po takové době?
V.2.	Po dvaatřiceti letech!
V.1.	Antonio Salieri - -
V.2.	Ten slavný skladatel - -
SALIERI	Perdonami, Mozart! Il tuo assassino ti chiede perdono!
V.1.	<i>(nevěřičně)</i> Odpust' mi, Mozarte!?
V.2.	<i>(nevěřičně)</i> Odpust' svému vrahovi!
V.1.	Tomu já nevěřím!
V.2.	Každý přece věděl, na co Mozart umřel.
V.1.	Syfilis, co jiného.
V.2.	Na to umíral kdekdo.
V.1.	Na druhé straně ovšem...
V.2.	Možné je všechno...

Salieriho byt

Listopad 1823. Časně ráno.

SALIERI	Vídeň je město pomluv. Roznáší je tu prostě každý. Připouštím, že to zní dost odpudivě, ale první hřích, k němuž se vám chci přiznat, je obžerství. Ještě k tomu takové ulepkané, infantilní, italské obžerství. Za celý svůj život jsem v sobě nedokázal potlačit nezřízenou touhu po pamlskách severní Itálie, kde jsem se narodil. Celá moje životní dráha – od tří let do sedmdesáti tří – se odvíjela ve znamení mandlí posypaných pískovým cukrem. <i>(s lačnou chtivostí v hlase)</i> A milánských sušenek! A siennského mandlového pečiva! A sněhových pusinek s pistáciovým krémem!
---------	---

Toužil jsem po slávě. Rozumějte mi dobře. Přál jsem si *zazářit* jako kometa na evropském nebi. Ale chtěl jsem se prosadit jenom jedním jediným způsobem. A Bůh se na mě každou neděli díval z oprýskané kostelní zdi. Starý, svíčkami očazený Bůh Otec v šarlatové róbě, který zíral na svět chladnýma obchodnickýma očima. Taky ho tam dali namalovat místní obchodníci. A ty oči říkaly: „Ty mně dáš to a to – já ti dám to a to! Nic víc, nic míň!“ *(Salieri sní samým vzrušením jednu sladkou sušenku.)* Jednou večer jsem s ním taky uzavřel obchodní smlouvu. Klekl jsem na kolena a celým srdcem jsem se modlil... „Pane! Dej, ať je ze mě skladatel! Dej mi tolik slávy, abych se z ní mohl radovat. Já za to budu žít ctnostně a čistě, budu pomáhat svým bližním, seč budu moci. A po celý život budu hudbou uctívat svého Boha!“ Nazítří se u nás objevil rodinný přítel a zaplatil mi hudební studii!

(Pauza)

Pár let poté jsem byl ve Vídni představen rakouskému císaři.

Bůh zcela zřejmě mou nabídku přijal!

(Pauza)

Zatímco jsem ve Vídni budoval svůj věhlas, jezdil po Evropě desetiletý virtuos, zázračné dítě.

Wolfgang Amadeus Mozart.

Osmnácté století

SALIERI	Začneme rokem 1781, tedy v onom jasném období evropského osvícenství. Ve Francii ještě nedopadla gilotina a nerozřela životy nás všech vedví. Jsem velice plodný skladatel u habsburského dvora. Vlastním úctyhodný dům a neméně úctyhodnou choť jménem Tereza. <i>(Vstoupí Tereza: poklidná, vypočtovaná dáma. Posadí se strnule do židle vzadu na jevišti.)</i>
---------	--

Ujišťuji vás, že se jí nevysmívám. Od své životní družky jsem vyžadoval pouze jediný: absenci

jakéhokoli zápalu. A v tomhle ohledu nebylo nad Terezu. (*Salieri si obřadně nasadí paruku.*) Taky jsem měl jednu vynikající žákyni: Kateřinu Cavalieriovou.

Šikovná, čiperná žákyně. Stála za hřích a já na to myslel neustále. Ale přísahal jsem Bohu, a proto jsem se jí ani nedotkl – kromě těch řídkých případů, kdy jsem jí z důvodů čistě pedagogických musel tisknout bránci. Hořel jsem neuhasitelnou ctižádostí. Mým hlavním cílem bylo místo prvního královského kapelníka. Tehdy na něm seděl Giuseppe Bonno – (*ukáže na něho*) – sedmdesátiletý a zřejmě nesmrtelný stařík, který nejevil chuť ani schopnost včas umřít.

Až přijdete na svět vy, vážení, budou vám chtít namluvit, že hudebníci v osmnáctém století byli jen lepší sortou služebnictva. Jistě, byli jsme sluhové. Ale něco jsme uměli! A používali jsme své umění k oslavě průměrných lidí! Pracovali jsme pro průměrné lidi – pro obyčejné bankéře, biskupy, generály a státníky a jejich manželky – a posvěcovali jsme jejich průměrnost. Když obědvali, hladily jim naše smyčce břiška, naše pochody jim hrály do kroku, naše chittarini je v noci vyháněly z domu, za zvuků našich serenád si vzájemně nasazovali parohy. Za zvuků našich trubek přicházeli na svět, za zvuků našich trombónů ho zas opouštěli. To kvůli nám dodnes žije jejich doba. Naše hudba tu bude stále, ale po nich a po jejich politice neštěkne ani pes.

A teď mi řekněte, kdo byl sluha a kdo pán? A taky mi řekněte za svou generaci, kdo zvěčnil vás?

- V.1. Mozart!
V.2. Mozart!
V.1. a V.2. Mozart přijel.
SALIERI (*opatrně*) A jak dlouho se zdrží?
V.1. Nehodlá odjet.
V.2. Chce tu zůstat. Natrvalo.
(*Oba Větříčkové se tiše vytráí.*)

Schönbrunnský palác

- STRACK (*k Rosenbergovi*) Císař vás žádá, abyste objednal od pana Mozarta komickou operu v německém jazyce.
- SALIERI (*k obecenstvu*) Johann von Strack. Královský komoří. Dvorský úředník až do morku kosti.
- ROSENBERG (*povzneseně*) Proč v němčině? Jediným pořádným jazykem pro operu je italština!
- SALIERI Hrabě Orsini-Rosenberg. Mladý a ctižádostivý ředitel vídeňské Opery. Je nakloněn všemu italskému – především mně.
- STRACK (*úředně*) Jeho Veličenstvo chová v srdci myšlenku národní opery. Přeje si, aby v operách zněla dobrá, prostá němčina.
- VAN SWIETEN Dobře, ale proč chce komickou operu? Hudba přece nemá sloužit komickým účelům.
- SALIERI Baron van Swieten. Prefekt císařské knihovny. Horlivý zednář. Nemá zrovna vyvinutý smysl pro humor. Jeho nadšení pro staromódní hudbu mu vyneslo přezdívku „Baron Fuga“.
- VAN SWIETEN Minulý týden jsem slyšel pozoruhodnou a vážnou operu od Mozarta: Idomeneus, král krétský.
- ROSENBERG Taky jsem měl tu čest. Ten mladík se snaží udělat dojem, ale nemá na to. V jeho hudbě je moc koření. Moc not, řekl bych.
- STRACK (*rozhodným hlasem Rosenbergovi*) Nicméně ráčíte Mozartovi oznámit císařovu objednávku. Ještě dnes, prosím.
- ROSENBERG Zázračné dítě. Z toho koukají jen potíže. Leopold Mozart bez ustání tahal svého kluka po celé Evropě a nutil ho hrát poslepu a jedním prstem a do podobných extravagancí. (*Salierimu*) Všechny zázračné děti jsou odporné – non é vero, Compositore?
- SALIERI Divengono sempre sterili con gli anni.
- ROSENBERG Precisamente. Precisamente.
- STRACK (*podezíravě volá*) Co to říkáte?
- ROSENBERG (*povzneseně*) Ale nic, nic, pane komoří!...Niente, Signor Pomposo!...
(*Odejde. Strack podrážděně odejde za ním. Van Swieten přichází do přední části jeviště.*)

VAN SWIETEN Uvidíme se zítra, vidíte? V tom vašem výboru na podporu starým hudebníkům.

SALIERI *(s úctou)* Velice si vážím vaší pomoci, pane barone.

VAN SWIETEN Měl byste se stát členem našeho zednářského bratrstva.

SALIERI Bylo by mi ctí, pane barone!

VAN SWIETEN Nesmysl. Talentovaní lidé jakéhokoli postavení mají k nám vždycky cestu otevřenou. Možná pozvu i mladého Mozarta, udělá-li u dvora dobrý dojem.

SALIERI *(Ukloní se.)* Jistěže, pane barone.
(Van Swieten odchází. Salieri oslovuje obecenstvo.)

Byla to pro mě skutečně čest. Každý trochu vlivný člověk byl v oněch dnech ve Vídni zednářem. A baronova lóže patřila k nejproslulejším. Pokud jde o mladého Mozarta, přiznám se, že mě jeho příchod poněkud znepokojil.

V.1. Jaká lehkost ducha!

V.2. Jak nenucené způsoby!

V.1. Bydlí na Petřském náměstí.

V.2. Číslo 11.

SALIERI *(nechá si cosi šeptat)* Skutečně...? Chcete snad říct, že byl zasnouben s jednou dcerou a teď si chce vzít druhou?

V.1. Přesně tak!

V.2. S Konstancí!

V.1. Dcera jeho bytné.

V.2. Skandál.

V.1. Matinka je do svatby celá hr.

V.2. Mozartův otec Leopold Mozart ovšem nikoli!

V.1. Píše synáčkovi každodenně ze Salcburku.

SALIERI Chci se s ním seznámit.

V.1. Zítra večer bude u baronky Waldstättenové.

V.2. Má se tam hrát jedna z jeho skladeb.

V.3. Mozart přijde.

V.4. Uvidíte Mozarta!

V.5. Těšte se na Mozarta!

V.1. Zázračné dítě.

V.2. Génius.

Petr Houska, Miroslav Rataj, František Strnad,
Robert Urban, Petr Sýkora a Vladimír Čapka

Knihovna baronky Waldstädtenové

- MOZART *chrochtá*
KONSTANCE Kník!
MOZART Snad moje malinká myška neudělá velikánskou loužičku? (*důvěrně*) Snad se nám strachy nepočůrá!?
- KONSTANCE Pst! Někdo tě uslyší!
(*Mozart napodobuje zurčení čůrku.*)
No tak, Wolfíku, nech toho. Ticho!
- MOZART A už je to tady, už to slyším! Čr, čr, čr. Jak melodicky melancholické. Promiňte, slečno, obávám se, že jste právě uronila loužičku.
(*Znovu napodobuje zvuky zurčícího čůrku, tentokrát však pomaleji. Konstance ječí rozkoší.*)
- KONSTANCE Nech toho, Wolfíku. Je to stupidní, doopravdy stupidní.
- MOZART Hádej, co je to Trazom?
KONSTANCE Trazom?
MOZART Ano, Trazom. Co to znamená?
KONSTANCE Jak to mám vědět?
MOZART Mozart, když to češ pozpátku. Mozart, čury mury trazom. Jestliže si mě někdy vezmeš, bude z tebe paní Trazomová.
- KONSTANCE Nebude.
MOZART Bude. Protože, až já se ožením, budu chtít obrátit všechno vzhůru nohama. I svou manželku!
- KONSTANCE Z toho nebude nic, Wolfíku. Papá ti to nedovolí.
(*Mozarta okamžitě přejde smysl pro humor.*)
- MOZART Papá mi nemá co dovolovat.
KONSTANCE Ví, co o mě říká: (*vážným hlasem*) „Jestli si vezmeš tu cuchtu, skončíš na slámě a tvoje děti na žebrotě...“
- MOZART (*impulsivně*) Vezmi si mě!
KONSTANCE Tobě snad přeskočilo!
MOZART Vezmi si mě!
KONSTANCE To nemyslíš vážně!
MOZART Naprosto vážně. Chci tvou odpověď a to hned: ano, nebo ne! Ale radši řekni ano, a já půjdu domů, vylezu si na okenní rám, z okna přečůrám celý svět a zařvu: Já jsem Mozart! A kdo je víc!
- MAJORDOM (*odměřeným, nepřístupným hlasem*) Paní baronka čeká.

MOZART   Á, ano, jistě... (*Zvedne se v rozpacích, pomůže vstát Konstanci a snaží se zachovat si zdání důstojnosti.*) Vstaňte, madam, nyní se pro změnu oddáme hudbě.

KONSTANCE   (*sotva potlačuje chichotání*) Bude mi potěšením, pane Trazome.

SALIERI   (*otřesen mluví k obecnstvu*) A vzápětí začal koncert. Nejprve jsem byl příliš zděšen a nemohl jsem se soustředit. Ale pak... adagio... začalo docela jednoduše: nejdřív jen pulsující zvuk v nejhlubším rejstříku – samé fagoty a rohy – jako nakřáplá harmonika. Působilo to málem komicky, ale pomalé tempo dodávalo té hudbě zvláštní vážnost. A pak najednou, vysoko nad tím vším, zazněl jediný tón hoboje. Visel ve vzduchu jasný a přesný – projel mnou jako nůž – až se mi zatajil dech, pak jej převzal klarinet a přeměnil jej do věty tak krásné a půvabné! Harmonikové zvuky úpěly hlasitěji a nad nimi kvílely a trylkovaly vyšší tóny a splétaly kolem mě girlandy zvuků – dlouhé girlandy bolesti mě celého obepínaly a protínaly. Ach, ta bolest, ta bolest! Nikdy jsem nic takového nepoznal. Dovo-
lával jsem se svého starého přísného Boha a ptal jsem se ho: „Co to je? Co to znamená?“ Řekni mi, Pane! Co znamená tahle bolest? Čí vůle se to projevuje v této melodii, v tomto věčném nepokoji, v němž přesto nalezne absolutní uspokojení každý, kdo pozorně naslouchá? Je to snad Tvoje vůle, Pane?... A najednou mě jala hrůza. Zdálo se mi přece, že jsem uslyšel hlas Boha – ale ten hlas vycházel z bytosti, jejíž vlastní hlas jsem slyšel chvíličku předtím – a byl to hlas obscénního dítěte!

Salieriho byt

SALIERI   „Pane, nech **mě** promluvit Tvým hlasem. V mé hudbě nechť zazní Tvůj hlas. Prosím Tě o to, prosím!

V.1.   Šest klavírních sonát. Složil je v Mnichově.

SALIERI   Výplody předčasně vyspělého hošíka.

V.2.   Další dvě v Mannheimu.

V.1.   Pařížská symfonie.

SALIERI   Samá chytrá muzika. A přece mi připadala naprosto bezduchá!

V.1.   Divertimento in D.

V.2.   Kasace in G.

V.1.   Velká litanie e moll.

SALIERI   Ta serenáda mu vyšla náhodou. Takové věci se stávají i těm nejprůměrnějším skladatelům. Stačí mít trochu štěstí.
Možná, že mě zaskočilo pouze to, že tak přisprostlý živočich mohl vůbec něco zkomponovat! Najednou se mi zázračně ulevilo. Rozhodl jsem se, že Mozarta vyhledám a sám mu připravím ve Vídni přivítání.

Schönbrunnský palác

JOSEF   Pánové, radujme se. Mozart je zde! Čeká dole!
(*Všichni se ukloní.*)

VŠICHNI   Veličenstvo!

JOSEF   Je suis follement impatient!

SALIERI   (*k obecnstvu*) Císař Josef II. Syn Marie Terezie. Bratr Marie Antoinetty. Veliký ctitel hudby – pokud ovšem nekladla přemrštěné nároky na jeho císařský mozek. (*Patolízalsky se obrací k císaři.*) Veličenstvo, sepsal jsem malý pochod na Mozartovu počest. Mohu jej zahrát, až Mozart vstoupí?

JOSEF   Zajisté, pane dvorní skladateli. Skvělý nápad! Už jste se s Mozartem seznámil?

SALIERI   Ještě jsem neměl tu čest, Veličenstvo.

JOSEF   Pánové, radujme se! O zábavu máme postaráno. Stracku, ať Mozart vstoupí.
Mon Dieu, co takhle uspořádat soutěž? Mozart versus někdo jiný. Závody dvou klávesnic. Mohlo by to být docela zábavné, co vy na to, barone?

VAN SWIETEN   Podle mého názoru nejsou hudebníci koně, aby závodili jako na dostizích.
(*Malá pauza.*)

JOSEF   Jistě, jistě. Takže to bychom měli.
(*Strack se vrací.*)

STRACK   Pan Mozart, Veličenstvo!

JOSEF Výborně! (*Spiklenecky pokyne Salierimu, který jde rychle ke klavíru.*) Pane dvorní skladateli, do toho. (*Obrací se ke Strackovi.*) Uvedte ho, prosím! (Salieri hraje svůj pochod.) (*Obrací se k Salierimu.*) Půvabné...! Jako ostatně vždycky! (*Obrátí se a nastaví Mozartovi ruku k políbení.*) Mozarte. (Mozart se přiblíží a s přehnanou horlivostí poklekne.)

MOZART Ponížený služebník Vašeho Veličenstva! Dovolte mi, abych směl tisíckrát, stotisíckrát políbit Vaši císařskou ruku! (*Zasypává císařovu ruku přívalem polibků. Císař v rozpacích ruku stáhne.*)

JOSEF Non, non, s'il vous plait! Trochu méně nadšení, prosím! No tak, vstaňte už, levez-vous! (*Pomáhá Mozartovi vstát.*) Asi si na to už nevzpomínáte, ale když jsme se viděli naposledy, taky jste byl zrovna na podlaze. Moje sestra si to pamatuje dodnes. Tento mladý muž – tehdy mu bylo všehovšudy šest – uklouzl na podlaze v Schönbrunnu a upadl rovnou na hlavu. Nevypřávil jsem vám to už?

ROSENBERG (*spěšně*) Nikoliv, Veličenstvo.

STRACK (*spěšně*) Nikoliv, Veličenstvo.

SALIERI (*spěšně*) Nikoliv, Veličenstvo.

JOSEF Moje sestra Antoinetta k němu přiběhla a pomáhala mu vstát. A víte, co na to Mozart? Skočil jí rovnou do náručí – hopla – políbil ji na obě tváře a povídá: „Vezmeš si mě? Chci tvou odpověď a to hned! Ano, nebo ne?“ (*Dvořané se zdvořile chichotají. Mozart se směje z plna hrdla. Císaře to dočista vyleká.*) Nemám v úmyslu vás uvádět do rozpaků, pane Mozarte. Jistě se znáte se všemi přítomnými, vidíte?

MOZART Ano, Veličenstvo. (*Okázale se klaní Rosenbergoví.*) Pane řediteli! (*van Swietenovi*) Pane prefekte!

VAN SWIETEN (*vřelým hlasem*) Jsem potěšen, že vás opět vidím. Ale našeho dvorního skladatele tuším neznáte. To musíme hned napravit! Komu leží na srdci umění, ten prostě musí znát pana Salieriho. Složil pro vás ten skvělý uvítací pochod.

SALIERI To nestojí za řeč, Veličenstvo.

JOSEF Nicméně...

MOZART Jsem nesmírně dojat, Signore!

JOSEF Salierimu se nápady jen hrnou, vidíte, Stracku?

STRACK Prakticky nepřetržitě, Výsosti. (*k Salierimu, jako by mu dával spropitné*) Jen tak dál, Salieri, jen tak dál.

JOSEF Nuže, dovolte mi, abych vás představil. Dvorní skladatel Salieri – pan Mozart.

SALIERI (*obrací se úlisně k Mozartovi*) Finalmente! Che gioia. Che diletto straordinario. (*Salieri se škreobeně Mozartovi ukloní a odevzdává mu rukopis pochodu. Mozart jej přijme a spustí na Salieriho přívál italštiny.*)

MOZART Grazie, Signore. Mille milione di benvenuti! Sono commoso! É un onore eccezionale incontrarla! Compositore brillante e famosissimo! (*Vyumělkovaně a přehnaně se mu ukloní.*)

SALIERI (*suše*) Grazie.

JOSEF Řekněte mi, Mozarte, dostal jste již objednávku na tu operu?

MOZART Dostal, Veličenstvo. A vděčností nejsem schopen slova! Slibuji Vám, že se Vám dostane toho nejlepšího... nejdokonalejšího představení, jaké kdy zhlédlo oko panovníka. Už mám i libreto.

ROSENBERG (*vylekaně*) Ale neříkejte. O tom nic nevím.

MOZART Odpusťte, pane řediteli, úplně jsem zapomněl zmínit se vám o tom.

ROSENBERG Smím vědět proč?

MOZART Domníval jsem se, že to není důležité.

ROSENBERG Myslíte?

MOZART Příběh vás doopravdy pobaví, Výsosti. Odehrává se to ... (*směje se*) ...odehrává se to ... (*nedočkavě*) Kde? Kde se to odehrává?

JOSEF Je to poněkud pikantní, Veličenstvo.

MOZART Výborně, výborně. Ven s tím!

JOSEF Odehrává se to v serailu.

MOZART V čem, prosím?

JOSEF V pašově harému. (*Mozart se nezřízeně směje.*)

ROSENBERG To je podle vás vhodný námět pro Národní divadlo?

MOZART (*zmateně*) Ovšemže! Totiž samozřejmě nikoli! Vlastně ano, bezpochyby ano, proč ne? Náramná legrace to je. Vaše Veličenstvo se pobaví... nic

Igor Orozović a Jan Fišar

	závadného v tom není, na mou čest, Veličenstvo, naprosto nic závadného, přísahám. Jen samé pravé germánské ctnosti.	JOSEF	Jistě, jistě. Takže to bychom měli. Omluvte mě, pánové, jistě si máte o čem povídat.
SALIERI	<i>(mírným, bezbarvým hlasem)</i> Scusate, Signore, ale co tím myslíte? Nejsem Němec a moje představa o pravých germánských ctnostech je poněkud mlhavá.	SALIERI	Na shledanou, Veličenstvo.
JOSEF	Nebudte jízlivý, pane dvorní skladatelí.	MOZART	Veličenstvo! <i>(Oba se ukloní. Císař odchází.)</i>
SALIERI	Naprosto to nemám v úmyslu, Veličenstvo.	ROSENBERG	Na shledanou, pánové.
JOSEF	No tak, Mozarte. Jmenujte nám jednu pravou germánskou ctnost.	STRACK	Na shledanou. <i>(Následují císaře.)</i>
MOZART	Milostná vášeň, Veličenstvo! Tu ještě nikdo v žádné opeře navydřídil.	VAN SWIETEN	<i>(Vřele stiskne Mozartovi ruku.)</i> Vítejte, Mozarte. Budeme se teď často vídat. Spolehněte se.
VAN SWIETEN	Skvěle řečeno, Mozarte.	MOZART	Děkuji. <i>(Mozart se uklání, baron van Swieten odchází. Mozart zůstává se Salierim o samotě.)</i>
SALIERI	<i>(s úsměvem)</i> Scusate, žiji v domnění, že každá opera vyjadřuje právě tohle a nic jiného.	SALIERI	Bene.
MOZART	Já mám na mysli opravdovou milostnou vášeň, pane. Ne pisklavé mužské soprány, unylé milence přihlouple koulící očima a podobné italské nesmysly a pitominky. <i>(Pauza. V pokoji zavládne napětí. Rosenberg si odkašle.)</i>	MOZART	Bene.
JOSEF	Já mám na mysli skutečnou vášeň.	SALIERI	Přeji vaší opeře mnoho zdaru.
MOZART	A vy ráčíte znát skutečnou vášeň, pane Mozarte? S vaším laskavým dovolením, Veličenstvo, domnívám se, že ano. <i>(Krátce se zachichotá.)</i>	MOZART	Bude jistě skvělá. Mohu vám prozradit, že jsem našel tu nejbáječnější zpěvačku pro hlavní roli.
JOSEF	Bravo! Kdy myslíte, že s tou svou vášní budete hotov?	SALIERI	Opravdu? A kdopak to je?
MOZART	První dějství je už na světě.	MOZART	Jmenuje se Cavalieriová. Kateřina Cavalieriová. Je to sice Němka, ale myslí si, že s italským jménem udělá větší kariéru.
JOSEF	Ale vždyť jste začal sotva před čtrnácti dny.	SALIERI	A má pravdu. Sám jsem jí to poradil. Je to moje nejlepší žákyně. Nevinné dítě. Trochu pošetilá, jak už mladé zpěvačky bývají. A je jí teprve dvacet. <i>(Mozart znehybní, Salieri postoupí dopředu a osloví obecně.)</i>
MOZART	Pro posluchače tak vzácné se hudba skládá sama, Veličenstvo.	MOZART	Ani jsem se Kateřiny nedotkl. Ani jednou! Ale představa, že na ni sahá někdo jiný – zvláště pak tenhle živočich – byla prostě k nesnesení. <i>(Opět oživne.)</i> Máte zlaté srdce, Salieri. A složil jste mi roztomilou skladbičku.
VAN SWIETEN	Šaramantní odpověď, Veličenstvo!	SALIERI	Bylo mi potěšením.
JOSEF	Vidíte, pane barone. Pánové, radujme se! Au revoir, Monsieur Mozart. Soyez bienvenu á la court.	MOZART	Smím si to přehrát? Aspoň si vyzkouším paměť.
MOZART	<i>(s naučenou rychlostí)</i> Majesté! – je suis comblé d'honneur d'etre accepté dans la maison du Pčre de tous les musiciens! Servir un monarque aussi plein de discernement que votre Majesté, c'est un honneur qui dépasse le sommet de mes dus! <i>(Pauza. Císař je trochu zaražen tím přívalem francouzských lichotek.)</i>	SALIERI	Jistěže. Ta skladba patří vám.
		MOZART	Grazie, Signore. <i>(Mozart pohodí rukopis na víko klavíru, takže na něj nevidí, posadí se a začne hrát Salieriho Uvítací pochod bezchybně a z paměti – nejdřív pomalu, protože se rozpomíná na melodii, vzápětí mnohem rychleji.)</i>
			A dál už se to opakuje, že ano?

SALIERI *(Skončí tak rychle, že to hraničí s urážkou.)*
Máte obdivuhodnou paměť.
MOZART *(Má sám ze sebe radost.)* Grazie ancora, Signore.
*(Přehraje znovu počátečních sedm taktů, ale tentokrát se zastaví u kvartového intervalu a s ne-
libostí ho opakuje.)*
Tahle kvarta nějak nesedí, vidíte? Zkusíme místo
toho tercii.
(Udělá to a šťastně se usměje.)
A máme to! Výborně!
SALIERI Scusate. Musím už jít.
MOZART Opravdu musíte? *(Vyskočí a ukáže na klávesnici.)*
Nechcete si nějakou variaci vyzkoušet sám?
SALIERI Ne, děkuji. Musím se věnovat císaři.
MOZART Ach tak!
SALIERI Bylo mi potěšením.
MOZART Mně taky...A děkuju za pochod!

Premiéra Únosu ze serailu

SALIERI Premiéra Únosu ze serailu aneb milostná vášeň
v podání toho živočicha Mozarta. Ten kabát byl
čistě jeho výmysl. Vzal si ho úmyslně pro tuhle
příležitost. A celá ta jeho opera byla ve stejném
stylu: křiklavá a vulgární. Mé milé žákyni Kateřině
Cavalieriové napsal prostě tu nejokázalejší árii,
jakou jsem kdy slyšel!!! Ano, dostal ji, o tom jsem
neměl nejmenších pochyb. Zřejmě mu nevadilo,
že se právě zasnoubil s Konstancí. *(drsnyím hlasem)*
Ten živočich dostal mou milou holčičku.
JOSEF Zajímavý pokus, Mozarte, nesporně zajímavý.
Je vidět, že jste se snažil.
MOZART Opravdu se Vám to líbilo, Veličenstvo?
JOSEF Nadmíru zajímavé. Nesporně zajímavé. Trošku –
jak bych to řekl – *(Rosenbergovi)* Jak bych to řekl,
Rosenbergu?
ROSENBERG *(patolízalsky)* Možná trošku moc not, Výsosti?
JOSEF Nadmíru trefné, Rosenbergu. Ano, Mozarte. Řekl
bych, že je v tom možná trošku moc not.
MOZART Nerozumím vám, Veličenstvo.
JOSEF Milý příteli, neberte si to tak. Ale lidské ucho může

za jediný večer pochytit jenom omezený počet
not. Mám pravdu, nebo ne, pane dvorní skladatelé?
(poněkud nespůj) Máte, Veličenstvo. V obecném
smyslu jistě.
JOSEF Tak vidíte, Mozarte. Je to chytré. Je to německé.
Je to hodnotné. Ale má to možná trošku moc not.
Už mi rozumíte?
MOZART Má to přesně tolik not, kolik je třeba, Veličenstvo.
Nic víc, nic míň.
(Pauza.)
JOSEF No dobrá. Takže to bychom měli.
*(Náhle odejde a Strack s Rosenbergem jdou za
ním.)*
MOZART *(nervózně)* Císař se na mě nejspíš zlobí, co?
A jaký je váš názor, pane? Líbila se vám moje opera
aspoň trochu?
SALIERI Jistěže, Mozarte – místy je to skutečně okouzlu-
jící.
MOZART A co ten zbytek?
SALIERI Je záhodno vyhýbat se hudbě, která je příliš citit
hudbou. Můj drahý učitel Gluck mi to neustále
kladl na srdce.
MOZART Co tím myslel?
SALIERI Hudbu, která příliš vystavuje na odiv virtuozitu
skladatele.
MOZART Gluck je vůl.
SALIERI Jak, prosím?
MOZART Gluck říká! Gluck myslí! Chevalier Gluck tohle
a chevalier Gluck zas ono! Jakýpak chevalier? Já
jsem taky chevalier! Papež mě pasoval na rytíře,
ještě když jsem se počurával do postýlky.
(Konstance v šoku vykřikne.)
KONSTANCE Ježíš, pardon!
MOZART Gluck celý život plácal jen o tom, jak je potřeba
operu pojímat nově a neotřele. A podívejte se na
jeho postavy! Tvářej se tak vznešeně, jako by
nevyměšovaly obyčejný lidský hovno, ale rovnou
bílej mramor.
KONSTANCE Wolfiku!
MOZART Cože... *(Najednou si uvědomí, co říká.)* Aha...
To se mi moc nepovedlo, co? Papá měl pravdu –
udělal bych líp, kdybych držel jazyk za zuby.

SALIERI Nepředstavíte mě své snoubence?
MOZART Samozřejmě. Konstance, to je pan Salieri, dvorní skladatel. Slečna Weberová.
SALIERI *(s úklonou)* Je mi potěšením, drahá slečno.
KONSTANCE *(s pukrletem)* Dobrý den, Excellence.
SALIERI Mohu se zeptat, kdy bude svatba?
MOZART *(nervózně)* Nejdřív musíme mít souhlas mého papá. Je to skvělý muž – báječný muž – ale někdy trochu tvrdohlavý.
SALIERI Promiňte, ale kolik je vám let?
MOZART Šestadvacet.
SALIERI Pak se ovšem obejdete i bez otcova souhlasu.
KONSTANCE *(Mozartovi)* Vidíš!
SALIERI *(obecnstvu)* Díval jsem se za ní, jak odchází zavěšena do toho živočicha, a najednou mi hlavou bleskla myšlenka: „Vyspi se s ní. Pomsti Kateřinu.“... Hružza hrůzoucí... V životě mě nenapadlo něco tak hříšného!
V.1. Už se vzali.
SALIERI *(Mluví k Větříčkům.)* Cože?
V.2. Mozart a ta Weberová, vzali se!
SALIERI Skutečně?
V.1. Jeho otce trefí šlak!
V.2. Nečekali ani na jeho souhlas.
V.1. Mozart si počíná výstředně, řečeno mírně.
V.2. Žije si nad poměry.
SALIERI Ale má přece žáky?
V.1. Jenom tři.
SALIERI Proč tak málo?
V.2. Chová se trapně.
V.1. Všechny si zneprátelil.
V.2. Dokonce i Stracka, kterého si pěstoval.
SALIERI Komořího Stracka?
V.1. Včera večer.
V.2. U kapelníka Bonna.

Igor Orozovič, František Strnad, Miroslav Rataj,
Vladimír Čapka a Jan Fišar

Bonnův dům

(Větríčci plní Mozartovi sklenici za sklenicí, Mozart je opilý.)

MOZART Sedm měsíců jsem ve Vídni a ještě jsem nezaváděl o práci. Neosvědčil jsem se, co?

STRACK Ale to je přece nesmysl.

MOZART Víím, v čem to vězí – a vy jakbysmet. Německo mají v rukách cizinci. Takoví mizerní Taliáni, jako je kapelník Bonno!

STRACK Ovládejte se! Jste v jeho domě!

MOZART Anebo dvorní skladatel **Salieri!**

STRACK Buďte zticha!

MOZART Viděl jste jeho poslední operu? **Kominíček** se to jmenuje... Viděl, nebo neviděl?

STRACK Viděl, samozřejmě.

MOZART Sušený lejno, co?

STRACK *(krajně pobouřen)* Mozarte, to si vyprošuji!

MOZART *(Zpívá.)* Pom- pom, pom- pom, pom- pom! Tónika a dominanta, až do skonání světa. Salieri je hudební idiot.

V.1. Má vypito.

V.2. To se mu stává často.

STRACK *(Mozartovi)* Nechte toho, prosím vás.

MOZART Pak ať se nikdo nediví, že u toho dvora nemáme muziku, ale vykastovanou chciplotinu.

STRACK Okamžitě ztlumte hlas!

MOZART Již tlumím. Tlumím, tlumíš, tlumíme, tohle ještě umíme. Račte prominout a pokládejte to za vtip.

(velmi příjemným hlasem) Poulíte oči jako ropucha.

(Směje se. Strack nasupeně odejde.)

(Rosenbergovi) Sežehťte mi místo, pane.

ROSENBERG Není to v mé moci, Mozarte.

MOZART Princezna Alžběta hledá učitele. Stačí slůvko od vás a vybere si mě.

ROSENBERG Je mi líto, ale tohle je výhradně v kompetenci dvorního skladatele Salieriho.

(Vyprostí svou ruku.)

MOZART Lepšího hudebníka, než jsem já, v celé Vídni nenajdete! To přece víte, že?

SALIERI Sotva o měsíc později se moje myšlenka na pomstu stala víc než myšlenkou.

Knihovna hraběnky Waldstädenové

V.1. Fant!... Fant!...
V.2. Fant!... Musíš dát fant!
KONSTANCE Nedám.
V.1. Musíš.
V.2. Nekaž hru.
KONSTANCE Tak ale honem, ať nás nikdo nevidí.
(*Oba muži v maskách zvednou ječící maskovanou dívku na stůl.*)
V.1. Ty ji přidržuj!
KONSTANCE Žádný takový, to není třeba.
V.2. Ale je: patří to k trestu.
V.2. A teď já. Přidrž mi ji!
KONSTANCE To není fér!
V.2. Ale je. Taky mi dlužíš fant.
KONSTANCE Už jsem ho dala. Pustte mě dolů.
V.2. Přidrž ji!
KONSTANCE Ne!...
(*V.1. jí drží za kotníky. V.2. jí strčí hlavu pod sukň. Konstance zaječí.*)
Ne. Nechte toho! Ne!
(*Uprostřed této nechutné scény vběhne na jeviště Mozart. Je taky maskován.*)
MOZART (*vztekle*) Konstance!
KONSTANCE Byla to jen hra, Wolfíku...
V.1. Naprosto neškodná hra, přísahám!
MOZART (*strnule*) Udělej mi tu laskavost a slez z toho stolu.
Zmizte! Uvědomuješ si vůbec, cos provedla?
KONSTANCE Ne. Co?
MOZART Je z tebe coura!
KONSTANCE Neplácej nesmysly. (*Také si sundá masku.*)
MOZART Prokristapána, jsi přece vdaná žena.
KONSTANCE No a co má být?
MOZART Zostudilas mě, ano, **zostudila!**
KONSTANCE Nebuď směšnej, prosím tě!
MOZART Znemožnilas mě – **přede všemi** jsi mě znemožnila!
KONSTANCE (*Najednou vztekle vybuchne.*) Tak já jsem tě jako znemožnila, říkáš? Tebe! Dovol, abych se od srdce zasmála. Ještě řekni, že ses nevyspal s každou žákyní, která za tebou kdy přišla!
MOZART To není pravda!

KONSTANCE S každou! Ani jednu sis nenechal ujít!
MOZART Jmenuj! Jmenuj aspoň jednu!
KONSTANCE Co ta Aurhammerová, co? A Fräulein Rumbecová ti vypadla z paměti, vid? Nebo Kateřina Cavalieriová – ta práskaná kurvička. Ani nebyla tvou žákyní – učil ji Salieri. Což mimochodem vysvětluje, proč on má žákyň zástupy a ty žádnou. Netahá je hned do postele!
MOZART Bodejť by je tahal! Nepostaví se mu, tak co by tam s nima dělal! Slyšelas jeho hudbu? Něco takového může zplodit jenom impotent! A to já nejsem! Já ne!
KONSTANCE Je mi z tebe nanic!
MOZART (*Křičí.*) Nikdo nemůže tvrdit, že aspoň tohle nesvedu!
KONSTANCE (*Propukne v pláč.*) Kašlu na tebe! Nenávidím tě! Jak já tě nenávidím!
(*Krátká pauza. Konstance pláče.*)
MOZART (*bezmocně*) No tak, nebreč, myško. Nebreč, prosím tě. Nemůžu se na to dívat, když brečíš. Jenom jsem nechtěl, aby ses takhle zahazovala, to je všechno. Podívej se! (Popadne pravítko.) Nasekej mi. Nastavím prdelku a budu ti držet jako jehňátko.
KONSTANCE Nech toho.
MOZART A pak se proměním v myší hovínko a ty mě utrousíš. Budu před tebou ležet docela malej a utroušenej.
KONSTANCE Okamžitě toho nech. (*Vyškube mu pravítko a naseká mu jím. Mozart skučí rozkoší.*)
MOZART Au, au, au! Prosím ještě! Prosím víc! Dovolte, Madonna, abych se před vámi prostřel a zulíbal vaše roztomilé páchnoucí nožičky!
SALIERI Dobrý večer.
KONSTANCE (v rozpacích) Excellence!
MOZART Jak dlouho už tady jste?
SALIERI Až doteď jsem spal. Snad se vy dva nehádáte?
MOZART My a hádat se?
KONSTANCE Ale ano, hádáme se. Hrozně mě trápí.
SALIERI (*Vstane ze židle.*) Milý příteli, dnes večer se dělají předsevzetí na celý rok. Nechcete přece celý rok trápit mladé, půvabné dámy. Přineste nám radši z jídelny zmrzlinu.

MOZART Můžem si přece pro ni jít všichni tři, ne?
 KONSTANCE Pan Salieri má pravdu, Mozarte. Za trest nám přineseš zmrzlinu.

MOZART Myško, nebud' zlá.
 SALIERI Já budu zatím dělat společnost vaší choti. Nic není lepší na usmířenou než anýzová zmrzlina.

KONSTANCE Já ale radši mandarinkovou.
 SALIERI Tak mandarinkovou. (chtivě) Ale pro mne anýzovou, prosím... Nový rok začneme trošičku chladně.
(Pauza. Mozart váhá. Pak jde.)

KONSTANCE Mozart je v podstatě roztomilý.
 SALIERI A taky šťastný. Protože má vás. Promiňte, že vám to říkám, ale jste neobyčejná žena.

KONSTANCE Já?... Tisícere díky, pane.
 SALIERI Zato vašemu panu manželovi se zřejmě nevede zrovna nejlépe.

KONSTANCE *(Okamžitě se chopí příležitosti.)* Jsme na tom zoufale, pane, zoufale.

SALIERI Cože? Váš manžel přece koncertuje.
 KONSTANCE To je mizerně placené. Potřebuje žáky. Urozené žáky. Jeho otec říká, že umím jen rozhazovat, ale to není spravedlivé. Nejsem o nic horší než jiné manželky.

SALIERI Mohu vám být nějak nápomocen?
 KONSTANCE *(naléhá)* Princezna Alžběta hledá učitele hudby.
 SALIERI Opravdu? To slyším poprvé.
 KONSTANCE Stačí jedině vaše slůvko a to místo je Mozartovo. Další žáci by se jen hrnuli...
 SALIERI Teď přece o tom nemůžeme mluvit.
 KONSTANCE A kdy tedy? Prosím, prosím vás!
 SALIERI Můžete za mnou přijít zítra? Sama?
 KONSTANCE To nemohu.
 SALIERI Jsem ženatý.
 KONSTANCE To nejde!
 SALIERI Nejde? Ani v jeho zájmu?

Salieriho salón

(Salieri nervózně čeká na Konstanci, akce.)

SALIERI Přijde nebo ne? Mám doopravdy svést mladou vdanou ženu? Byl jsem jako na jehlách a ostražitě poslouchal kočky na dvoře. Mňoukají všechny podle Rossiniho. Z čehož vyvozují, že kočky klesly stejně jako skladatelé.

(Přichází Konstanci.)

SALIERI *(kuchařovi)* Grazie. Grazie, tanti. Via, via, via!
 KONSTANCE Tisícere díky, Excellence... Přinesla jsem vám nějaké Mozartovy rukopisy. Podíváte se na ně, prosím? Já zatím počkám.

SALIERI Myslíte teď hned?
 KONSTANCE Ano, musím si je zase odnést. Jinak se po nich bude shánět. Nepořizuje si kopie. Jsou to všechno originály.

SALIERI Posadte se. Mohu vám nabídnout specialitu domu?
 KONSTANCE *(zvědavě)* Copak to je?
 SALIERI *(Podává jí tác.)* Capezoli di Venere. Hroty ňader Venušiných. Neboli italské kaštany s cukrem máčené v brandy.

KONSTANCE Ne, děkuji.
 SALIERI Nezkusíte ani jeden? Můj kuchař je připravil speciálně pro vás.

KONSTANCE Pro mě?
 SALIERI Ano, pro vás.
 KONSTANCE V tom případě jeden ochutnat musím, vidíte?..
 SALIERI Promiňte, že vám to říkám, ale vy se umíte krásně rozdávat.

KONSTANCE Já? Rozdávat?
 SALIERI Včera večer mě napadlo, že Konstanci je pro tak štědrá dívka jméno poněkud suché. Budu vám říkat „Generosa“- Štědrost. Dokážete mi, že jsem vám vymyslel výstižné jméno, vidíte?
 KONSTANCE *(chladně)* A jaké jméno jste vymyslel své manželce, Excellence?
 SALIERI *(stejně chladně)* Neříkejte mi „Excellence“, prosím. A manželce říkám „paní Salieriová“. Kdybych jí měl vymyslet jiné jméno, říkal bych jí „La Statua“ ... Je to chodící socha.

KONSTANCE Ráda bych se s ní seznámila.

SALIERI Bohužel to nejde. Odjela za rodiči do Verony.
(Konstance sebou na židli trochu trhne, jako by chtěla vyskočit. Salieri ji jemně přidrží.)

SALIERI Zítra večerím s císařem. Stačí jedno mé slůvko a váš pan manžel dostane vytoužené místo učitele princezny Alžběty. Pokud jde o hudební záležitosti, nikdo se mi před císařem neodvážívá odporovat, to mi věřte.

KONSTANCE Já vám to věřím.

SALIERI Bene. *(Zůstává sedět, vezme si šátek a jemně si jím otře ústa.)* Taková služba si nepochybně zaslouží malou odměnu, nemyslíte?

KONSTANCE Jak malou?

(Krátká pauza.)

SALIERI Jeden polibek.

KONSTANCE Myslím, že takhle to stačí.
(Pauza.)

SALIERI Uvážíme-li, že na tohle místo se tlačí všichni hudebníci, co jich ve Vídni je.

KONSTANCE Jdu pryč...

SALIERI Konstance!

KONSTANCE Nechte mě projít, prosím.

SALIERI Konstance, poslyšte, já jsem tak trochu nešikovný. Vy si o mně myslíte, že jsem bůhvíjak rafinovaný – ale to není pravda. S žádnými ženami se nestýkám... Když jsem vás včera spatřil, záviděl jsem Mozartovi, z hloubi duše jsem mu záviděl. A z té závidi se zrodilo pár pošetilých nápadů. Na vteřinku, na jednu bláhovou vteřinku jsem se odvážil domněnky, že by se v té úžasné pokladnici něhy, již tolik oplýváte, pro mě možná našla jedna malá mince lásky, ona přebytná mince lásky, kterou váš přesycený pan manžel už nemůže potřebovat a která by mě tolik obohatila.
(Pauza. Konstance se zasměje.)

Vidím, že se bavíte.

KONSTANCE Mozart měl pravdu. Jste prevít.

SALIERI To že o mně řekl?

KONSTANCE „Všichni Taliáni jsou pokrytci,“ povídal mi tuhle. „A na tohle prevíta si dej obzvlášť pozor.“ Tím myslel vás, samozřejmě. Žertoval, jako obvykle.

SALIERI Jako obvykle.

Zuzana Marková a Jan Fišar

Petr Houska, Petr Sýkora, Robert Urban,
Zuzana Marková a Jan Fišar

(Prudce se k ní otočí zády.)

KONSTANCE

A jako obvykle to nebyl moc povedený žert. Snad nám chlapeček netrucuje?... Nebo snad ano?... Když truceje Mozart, dostane ode mě na prcinu. Docela se mu to líbí. Mám vám snad taky vynadat a naplácat vám na prcinu? *(Lehce ho udeří složkami. Salieri se vztekle otočí.)*

SALIERI

Co si to dovolujete?... Vy, vy huso jedna pitomá! *(Strašné ticho. Pak Salieri ledovým hlasem:)* Opusťte mi ten výraz a mluvme teď jenom o vašem manželovi. Je to vynikající virtuos, o tom nemůže být sporu. Ale princezna Alžběta hledá učitele vokální hudby. Nejsem si jist, zda je to přesně obor vašeho manžela. Pochybuji, že se na to hodí. Rád bych se podíval na rukopisy, které jste mi přinesla, a posoudil jejich kvalitu. Prohlédnu si je do zítřka a vy zatím přemýšlejte o mém návrhu. Doufám, že požadovaná cena je naprosto jasná. *(Napřáhne ruku pro složky a Konstace mu je dá.)* Na shledanou.

Stejná scéna

(Salieri se rozčileně otočí k obecenstvu.)

SALIERI

Takové fiasko!... Absolutní fiasko! Ta ubohost! Ta uklopocená ubohost!... Kdybych ji aspoň svedl!... Takhle zhřešit! A cítit se přitom jako ubohý šašek! Jestliže On teď navždy odmítne mou hudbu, můžu si za to sám. Co mi to provedl tenhle Mozart! Copak by mě napadlo chovat se takhle předtím, než přišel on?

Zprvu jsem tomu nemohl přijít na kloub. Pak jsem se vyděsil. Říkala přece, že to jsou originály. První a jediné záznamy jeho hudby. A přece vypadaly jako definitivní verze. Nebyla v tom jediná oprava! Mozart přepisoval hudbu rovnou ze své hlavy! Bylo to dokonalé, jak žádná hudba nikdy nebývá. Stačilo vynechat jednu notu a celá skladba by se zhroutila.

Za těmi pečlivými inkoustovými značkami se skrývala absolutní kráska!

Právě teď, v nějaké putyce slavného města Vídně stojí u kulečníku chichotající se dítě, které ani nemusí odložit tágo – jen si občas poznamená pár not, vedle nichž jsou moje nejvypracovanější kompozice neživotnou čmáranicí. **Grazie, Signore!** Obdařil jsi mě schopností vnímat absolutno – což většina lidí nikdy nepozná – a pak jsi dopustil, abych pochopil vlastní průměrnost. (Salieriho hlas zesiluje.) **Proč?... V čem jsem chybil?...** Až do dnešního dne jsem vedl přísně ctnostný život. Nezištně jsem pomáhal svým bližním. A nikdo nespočítá, kolik času mě to stálo. Rozvíjel jsem talent, kterým jsi mě obdařil – a nikdo se nikdy nedozví, kolik úsilí jsem na to vynaložil.

Jen Ty přece víš, jak těžce jsem pracoval! – A všechno jen proto, abych uslyšel Tvůj hlas, abych poznal Tvůj hlas v jediném umění, kterým umím chápat svět. A teď ho slyším! Tvůj hlas ke mně promlouvá a opakuje jediné jméno: Mozart! Mozart! Mozart, který nikdy pro nikoho nehnul prstem, Mozart, který neřekne větu, aby v ní nebyla aspoň jedna fekálie, Mozart, jehož žena s chutí mluví o prcině, **tenhle** Mozart má být nositelem Tvého hlasu? **Grazie a grazie ancora!** Ať je tedy po Tvém. Bohu se prý nesmíme vysmívat. A já Ti zas říkám, že se nesmíš vysmívat **člověku**. Jmenuji Tě svým Věčným Nepřítelem. **Nemico Eterno!** Do posledního dechu Ti tady na zemi budu **stát** v cestě.

Konec prvního aktu.

AKT DRUHÝ

Salieriho salón

(Světla v hledišti se zhášejí ve chvíli, kdy se Salieri vrací na jeviště.)

SALIERI Jakmile jsem vyslovil svou výzvu, cítil jsem se ohrožen. Bůh potřeboval Mozarta, aby se mohl projevit v tomto světě, a já se mu postavil do cesty. Jak mi odpoví Všemohoucí? Srazí mě mrtvého k zemi pro mou bezbožnost? Nesmějte se mi. Nebyl jsem žádný osvícenecký filosof, ale maloměstský katolík plný bázně boží. Neuplynula ani hodina a Konstace byla zpátky. V deset hodin večer!
Signora!

KONSTACE *(upjatě)* Manžel je na koncertě u barona Swieteny. Domnívá se, že by mě Bach nezajímal.

SALIERI Ach tak. *(úsečně okounějícímu komorníkovi)* Když budeme něco potřebovat, zazvoním. Můžete jít. *(Komorník odchází. Krátká pauza.)*

KONSTACE *(bez obalu)* Tak kam půjdeme?

SALIERI Prosim?

KONSTACE Nebo to snad uděláme tady? No tak?... Ať to máme za sebou. *(Salieri se jí na vteřinu dívá do očí, pak se najednou odvrátí.)*

SALIERI *(upjatě)* Vaše rukopisy jsou tamhle. Vezměte si je, prosím, a jděte. Teď hned. Okamžitě. **Táhněte a už se nevracejte!**

KONSTACE Vy hajzle sprostě!
(Najednou se proti němu rozběhne a zuřivě se ho snaží udeřit do tváře. Salieri ji zachytí za ruku, prudce s ní zacloumá a mrští jí na podlahu.)

SALIERI **Via!**
(Konstace znehybní a nenávislně se na něho dívá. Salieri mluví k obecenstvu.)

Ne že bych ji nechtěl – toužil jsem po ní víc než kdy jindy! Ale nemohl jsem ztrácet čas s něčím druhotným!... Nevedl jsem teď válku s Mozartem, ale pouze jeho prostřednictvím! Moje válka s Bohem probíhala skrz jeho miláčka Mozarta. *(pohrdavě)* **Amadeus!... Amadeus...!** *(Konstace se zdvihne*

a uteče z pokoje. Pauza. Salieri se uklidní, přistoupí ke stolu a vybere si jeden „Hrot řadra Venušina.“ Nazítří, když Kateřina Cavalieriová přišla na hodinu, zase jsem pronesl zajíkovou řeč o „mincích lásky“ – a obdařil jsem ji přezdívkou „La Generosa“. S politováním musím konstatovat, že moje vynalézavost v lásce, stejně jako v umění, byla vždycky poněkud omezená. Ale Kateřině to naštěstí stačilo. Snědla dvacet „Hrotů řader Venušiných“, zasypala mě sladkými polibky silně nasáklými alkoholem a pak pěkně hupky dupky ke mně do postele. *(Malátně vchází napůl svlečená Kateřina, jako by přicházela z ložnice. Salieri ji obejmě a úlisně jí upravuje župan.)* Mnoho let v ní zůstala, zatímco má dobrá žena o tom neměla ani tušení. Svým potem jsem postupně vymazal představu Živočichova těla, které se zmocnilo Kateřiny přede mnou. *(Kateřina se na něho zářivě usměje a pomalu se odšourá.)* Tolik k mému slibu sexuální čistoty. *(Malá pauza.)* Téhož večera jsem se odebral do Schönbrunnu a zřekl jsem se členství ve výběrech na podporu potřebných hudebníků. Tolik k mému slibu konat dobro pro společnost. *(Změna světla.)* Načež jsem vyhledal císaře a na místo učitele princezny Alžběty jsem doporučil spolehlivě netalentovaného člověka – pana Sommera.

V Schönbrunnu

(Císař stojí před obrovským krbem mezi pozlacenými zrcadly.)

JOSEF A není tak trochu... tak trochu bezvýrazný? Co třeba Mozart?

SALIERI Veličenstvo, nemohu s čistým svědomím doporučit, aby Mozart učil v královské rodině. Kolují o něm podivné zvěsti.

JOSEF Mohou to být jen pomluvy.

SALIERI Jedna z nich se týká jedné mladičké zpěvačky, mé žákyň.

JOSEF **Jak šarmantní!**

SALIERI Není to nic příjemného, Veličenstvo. A skutečně k tomu došlo.

JOSEF Dobrá, jak myslíte... Pan Sommer tedy. *(Sejde na hlavní jeviště.)* Stejně nemůže nic zkazit. Hudební vlohly princezny Alžběty mu k tomu jaksi nedají příležitost. *(Odchází.)*

SALIERI *(obecenstvu)* Mozart mě ani v nejmenším nepodezíral. Císař oznámil jmenování pana Sommera zcela obvyklým způsobem –

JOSEF *(Na chvíli se zastaví.)* Takže to bychom měli.

MOZART Je to moje chyba. Papá mi stále píše, že mám být trochu skromnější. Mám vědět, kde je moje místo... Až se dozví o tomhle, pošle mi zas sáhodlouhou přednášku.

Vídeň, pohled na Operu

(Na jeviště tiše vklouznou dva Větríčkové.)

V.1. Seznam jeho žáků se nijak nezvětšuje.

V.2. Jestli jich má šest, tak je to moc.

V.1. A teď aby živil ještě dítě!

V.2. Chlapce.

SALIERI Nemá to lehké. *(obecenstvu)* Zato mně se dařilo všechno. Je to až k nevíře. Čekal jsem známky božího hněvu – ale **žádné** se nedostavily. Naprosto žádné!... Naopak. Ve čtyřiaosmdesátém a pětiosmdesátém jsem byl pokládán za daleko lepšího skladatele, přestože Mozart v té době napsal své nejlepší klavírní koncerty a smyčcová kvarteta. *(Oba Větríčkové stojí po obou stranách Salieriho. Mozart sedí u klavíru.)*

V.1. Haydn tvrdí, že kvarteta jsou naprosto vynikající.

SALIERI Taky že byla, ale nikdo je neslyšel.

V.2. Van Swieten tvrdí, že klavírní koncerty jsou zcela výjimečné.

SALIERI Jistě, ale zapadly bez povšimnutí. *(Mozart hraje a diriguje od klávesnice. Vzdáleně slyšíme Rondo z Klavírního koncertu A dur, K 488. Salieri mluví přes hudbu.)* Vídeňané přivítali každý Mozartův klavírní koncert se stejně nadšeným kníkáním, jako by to byl nový módní doplněk. Každý se dával jedinkrát – a pak se po něm slehla zem.... Moje opery se naopak hrály všude a za

všeobecného jáso tu. Pro mnichovskou operu jsem složil **Semiramidu**.

- V.1. Obecenstvo nadšením přímo šílí!
V.2. Publikum nadšením *padá do mdlob!*
SALIERI Pro Vídeň jsem napsal komickou operu La Grotta di Trofonio.
V.1. Ve městě se o ničem jiném nemluví.
V.2. V kavárnách je slyšet jenom Vaše jméno.
SALIERI (*obecenstvu*) Nakonec jsem dopsal tragickou operu Danaos. Hrála se v Paříži.
V.1. Nadšení publika nezná mezí.
V.2. Ovace div nestrhnou střechu.
V.1. Vaše jméno opakuje celé mocnářství.
V.2. Celá Evropa je nadšeně vykřikuje!
SALIERI (*obecenstvu*) Bylo to nepochopitelné. Jako by mě někdo úmyslně postrkoval od jednoho triumfu k druhému.

(Přes jeviště přechází během ovací, které mu nepatří, Mozart.)

Salieriho salón

- V.1. Mozart včera večer slyšel vaši komickou operu.
V.2. Vyjádřil se v tom smyslu, že byste měl po sobě to svinstvo zase odklidit.
SALIERI (*Šňupne.*) Opravdu? Tihle Salcburčané mají šarm.
V.2. Všichni jsou pobouřeni jeho chováním.
V.1. Jakmile se někde objeví, všichni se hned vytrácejí. Teď si znepřátelil barona van Swietena.
SALIERI Ale. Měl jsem za to, že Mozart byl baronův oblíbenec.
V.2. Mozart požádal o dovolení napsat italskou operu.
SALIERI (*rychle stranou k obecenstvu*) Italskou operu! Pozor! To je mé království!
V.1. Baron to pokládá za skandální.
SALIERI Ale proč? Jaký si vybral námět?
VAN SWIETEN Figaro...Figarova svatba. Ta nechutná hra od Beaumarchaise! Musí vyplýtvat svůj talent zrovna na vulgární frašce. Šlechtici svádějí služky! A jejich ženy se zatím převlékají do tak nesmyslných převleků, že je každý musí okamžitě poznat!... Když jsem mu to řekl, odpověděl mi, že mu připo-

mínám jeho otce!... Naprosto nechápu, proč chce mermomocí zhudebnit takový škvár!

(Ze zadní části jeviště rychle přichází Mozart doprovázen Strackem. Přidají se k Salierimu a van Swietenovi.)

- MOZART Protože chci napsat operu o živých lidech, pane barone. A protože chci, aby se odehrávala na nějakém skutečném místě. Proč **budoár**, ptáte se? Protože pro mě je budoár to nejzajímavější místo na světě! Na podlaze se povaluje spodní prádlo! Postel je ještě vyhřátá ženským tělem! A plný nočník pod postelí!
VAN SWIETEN (*pobouřeně*) Mozarte!
MOZART Chci život, barone. Žádné nudné legendy!
VAN SWIETEN Domníval jsem se, že když jste teď vstoupil do naší zednářské obce, zaměříte se na témata poněkud více povznášejší.
MOZART (*netrpělivě*) Povznášejší! Povznášejší! ... To je diné, co by mužský měl čas od času povznést, nosí v kalhotách.
STRACK Cožpak pro vás není nic svatého?
VAN SWIETEN Opera je k tomu, aby nás zušlechťovala, Mozarte – vás stejně jako mě nebo císaře. Oslavuje v ženě bohyni a ne prادلenu.
STRACK Výstižně řečeno, pane. Přesně tak.
MOZART (*Napodobuje Strackovu protáhlou dikci.*) Výstižně řečeno, výstižně řečeno! Přesně tak! (*Obrátí se na všechny najednou.*) Já vás nechápu! Tváříte se všichni náramně povzneseně, ale díрку v zadku máte přece jako každý druhý. Buďte k sobě všichni, jak tu stojíte, aspoň na chvilku upřímní a přiznejte si, že si víc rozumíte se svým holičem než s Herkulem. Nebo Horatiem. (*Salierimu*) Nebo vašim imbecilním **Danaem**, když už jsme u toho. Nebo – nebo mým **Idomeneem, králem krétským, nebo Mithradatem, králem pontským**. Vždyť to jsou všechno vykopávky. Trapné vykopávky. A čiší z nich nuda, rozumíte! Nuda, nuda, nic než nuda! (*Všichni stojí s otevřenými ústy.*) Nádherné kvarteto. S chutí bych to napsal – kvartet pro čtyři otevřené huby! „Mozart je čím dál

Igor Orozovič a Jan Fišar

Marie Logojdová a Jan Fišar

drzejší. Musím promluvit s císařem, a to hned!“
„Mozart je ignorant a umí jen kydat hnůj na operu!“
„Mozart je koneckonců Němec. Tak co vlastně může vědět o hudbě?“ a dotyčný pan Mozart stojí uprostřed a myslí si: „Já to přece myslím jen dobře. Tak proč mě nemůže nikdo ani vystát?“ (*vzrušeně van Swietenovi*) A proto je opera důležitá, pane barone. Je skutečnější než jakákoli činohra! Dramatický básník by musel všechny tyhle myšlenky seřadit pěkně po sobě, aby zachytil tuhle vteřinu. Skladatel to všechno může vyjádřit naráz – a přece uslyšíme každou myšlenku zvlášť. (*Hovoří se stále větším vzrušením.*) ... Chci napsat finále, které by trvalo půl hodiny! Kvartet se stane kvintetem a ten zas přejde v sextet. A tak stále dál – všechny zvuky se budou rozbíhat do stále větší šířky, budou se násobit, budou stoupat spolu – až vytvoří úplně nový zvuk! ... Takhle nějak musí Bůh slyšet svět. Milióny zvuků stoupajících vzhůru k němu se v Jeho uchu mísí v nekonečnou, pro nás nepředstavitelnou hudbu! (*Salierimu*) A právě tohle je naše práce. Právě my, skladatelé, musíme proniknout do těch nejnepřístupnějších pocitů každého člověka, ať už je to pokojská nebo dvorní skladatel – a proměnit obecnost v Boha. (*Pauza. Salieri se dívá na Mozarta zcela fascinován. Mozart je v rozpacích, a aby se odreagoval, vyplázne jazyk, vulgárně prskne a uchichtne se.*) Raďte prominout a pokládejte to za vtip. Celý den jen plácám: nějak mi to nedá – jen se zeptejte manželky. (*van Swietenovi*) Jazyk mám možná stupidní. Ale srdce ne.

VAN SWIETEN

Já vím. Plácáte nesmysly, ale myslíte to v podstatě dobře. Bude z něho dobrý zednář, vidíte, Salieri?

SALIERI

VAN SWIETEN

Jen se snažte, milý příteli, zacházet se svým talentem trochu seriózněji.

MOZART

I-á...Vyřídíte císaři, že opera je hotová.

STRACK

Hotová?

MOZART

Mám ji tady. (*Poklepe si na hlavu.*) Jen to hodit na papír. Císař na mě bude pyšný. Uvidíte. (*Obřadným gestem se rozloučí a – spokojen sám se sebou – odchází.*)

STRACK Ten mladík je prostě...
SALIERI *(bezvýrazně)* Čiperný, řekněme.
STRACK *(Vybuchne.)* Nesnesitelný!... Nesnesitelný!
SALIERI Ten živočich napsal celou partituru za šest týdnů!

(Rosenberg vstoupí svižným krokem.)

ROSENBERG Figaro je hotov! Premiéra se koná prvního května.
SALIERI Tak brzy?
ROSENBERG Nemůžem už tomu nijak zabránit!
(Krátká pauza.)
SALIERI *(úlisně)* Já bych měl jeden nápaděček. Una piccola idea! Mi ha detto che c'è un balletto nel terzo atto. E dimmi – non é vero che l'Imperatore ha proibito il balletto nelle sue opere?
ROSENBERG *(Potěšeně se zasměje.)* Capisco! Ma che meraviglia! Perfetto! Veramente ingegnoso!
STRACK Mozart má v něčem pravdu. Na tomhle dvoře se žvaní italsky víc, než je přípustno a zdrávo!

Zhasnuté divadlo

ROSENBERG Mozarte... **Mozarte!**
MOZART Ano, pane řediteli.
ROSENBERG Věděl jste, že císař výslovně zakázal použití baletu v operách?
MOZART Baletu?
ROSENBERG Ano, baletu. Máte to tady ve třetím aktu.
MOZART Ale to není balet, pane řediteli. Pouze tanec na Figarově svatbě.
ROSENBERG Přesně tak. Tanec.
MOZART *(Snaží se ovládat.)* Ale císař přece nechtěl zakázat tanec. Zvláště když je součástí příběhu. Vydal to nařízení, aby zabránil těm nesmyslným baletním vložkám, kterými se to jen hemží například ve francouzských operách. A taky mu to schvalují.
ROSENBERG *(Zvýší hlas.)* Nepřísluší vám, pane Mozarte, schvalovat císařova nařízení. Musíte je pouze poslouchat. *(Vezme inkriminované stránky mezi prsty.)*
MOZART Co to děláte?... Co to děláte, Excellence?

ROSENBERG Jen napravuji to, co se vůbec nemělo stát.
MOZART Ale... Ale – jestliže chcete tohle všechno vyhodit – bude vrcholná scéna opery děravá!... *(Najednou vykřikne.)* **Salieri! Na tohle mohl přijít jenom Salieri!**
ROSENBERG Nežvaňte nesmysly!
MOZART *(Skučí.)* A co mám podle vás dělat? Premiéra je za dva dny.
ROSENBERG Přepište to. Práce vám jde přece od ruky, nebo snad ne?
MOZART Ne, když je hudba **dokonalá!** Ne, když je tak absolutně dokonalá jako tahle opera!... *(zuřivě)* Odvolám se k císařovi! Sám se na něho obrátím. Pozvu ho na zkoušku.
ROSENBERG Císař na zkoušky nechodí.
MOZART Na tuhle přijde, na to můžete vzít jed, na tuhle přijde! Pak si to vyřídí **s vámi!**
ROSENBERG Máte na vybranou: buď během dneška přepíšete třetí akt, anebo stáhnete operu z programu. Moje poslední slovo.
(Pauza. Rosenberg podává Mozartovi zmrzačený rukopis. Mozart se vzteky celý třese.)
MOZART Tak to vám teda pěkně děkuju, vy...vy...podrazníku! *(Rosenberg se otočí a s nevyrušitelným klidem od něho odchází.)* Vy mrzkej, slizkej, sprostěj, taliánskej podrazníku! *(Rosenberg s naprostým klidem a vyrovnaností opouští jeviště, zatímco Mozart za ním ječí.)* Já vám děkuju. Poníženě rukulíbám. A vy, váženj a ctěnej pane hrabě, vy mi zas můžete políbit prdel... A císař na zkoušku přijde. Uvidíte! Uvidíte!... Uvidíte!! *(Salierimu)* Zakázali mě!... Zakázali mou operu!... Ale pro vás to zřejmě není žádná novinka, co?
(klidně) Nerozumím vám.
MOZART *(Odskočí od něho. S hořkostí v hlase.)* To nic. Pusťte to z hlavy!
SALIERI *(stále mírným hlasem)* S vašim dovolením, Mozarte, promluví s císařem osobně.
MOZART Požádám ho, aby přišel na zkoušku.
SALIERI *(krajně udiven)* Vy byste to pro mě udělal?
MOZART Nemohu vám zaručit, že císař přijde – ale za pokus to stojím.

MOZART
SALIERI

Excelence, nemám slov!
Mějte se pěkně. (*Gestem ruky zamezí dalším
Mozartovým projevům oddanosti. Mozart odchází
ke klavíru.*)

SALIERI

(*obecenstvu*) Nemusím vám říkat, že jsem pro
Mozarta nehnul ani prstem. A přesto k mému
neskonalému údivu...

Igor Orozovič a Jan Fišar

V DIVADLE

(Strack a Rosenberg spěchají do přední části jeviště.)

...nazítří uprostřed poslední zkoušky Figarovy svatby...

(Císař Josef přichází ze zadní části jeviště.)

JOSEF

(vesele) Radujme se, pánové! Pánové, radujme se! Dobré odpoledne vespolek!

Hořím nedočkavostí, Mozarte. A přiznávám se, že čekám zázraky. Je prevois des merveilles!

MOZART

(Horlivě se uklání.) Výsosti!

(Dvořané se také posadí. Strack sedí vedle císaře zprava, Rosenberg zleva. Salieri se posadí poblíž klavíru.)

SALIERI

(obecnstvu) Co to mělo znamenat? Měl to snad být důkaz, že Bůh se konečně rozhodl bránit Mozarta proti mně? Že mi konečně začínal vzdorovat?

(Mozart přejde za Salieriho zády.)

MOZART

(naléhavě a šeptem) Nemám slov, která by vyjádřila mou vděčnost!

SALIERI

(stranou k Mozartovi) Tíše. Nic neříkejte.

(Mozart rychle přejde ke klavíru a posadí se.)

SALIERI

(obecnstvu) Alespoň jedna věc mi nepřipadala jako pouhá shoda okolností.

Císař přišel přesně v okamžiku, kdy měl začít tanec. *(Hudba náhle přestane.)* Císař a všichni ostatní sledovali další děj opery v naprostém tichu.

JOSEF

Jak tomu mám rozumět? Nějaká nová móda?

MOZART

(Nervózně vyskočí od klavíru.) Ne, Veličenstvo.

JOSEF

Tak co tedy?

MOZART

Teď měla zaznít taneční hudba, ale tady pan ředitel ji zakázal.

JOSEF

(k Rosenbergoví) Vaše důvody?

ROSENBERG

Sám jste nařídil, Veličenstvo. Zakázal jste přece balet v opeře.

MOZART

Ale to není žádný balet, Veličenstvo. Pouze součást svatebního veselí. Bez tance nedává opera smysl.

JOSEF

Takhle to v každém případě působí velice podivně. Obávám se, že se mi to nelíbí.

MOZART Mluvíte mi z duše, Veličenstvo.
 JOSEF Vám se to snad líbí, Rosenbergu?
 ROSENBERG Tady nejde o vkus, Veličenstvo, ale o vaše vlastní nařízení.
 JOSEF Jistě. Ale tohle je přece nesmysl. Jen se na ně podívejte: vypadají jako voskové figuríny.
 ROSENBERG Ne tak docela, Veličenstvo.
 JOSEF Mně se voskové figuríny nelíbí.
 MOZART Mně taky ne, Veličenstvo.
 JOSEF Komu by se taky mohly líbit? Co vy na to, Salieri?
 SALIERI Italové mají voskové figuríny rádi, Veličenstvo. (Pauza) Je na nich založeno celé naše náboženství.
 JOSEF Už jste zase jízlivý, pane dvorní skladateli.
 STRACK *(Úlisně se vloží do rozhovoru.)* Vaše Veličenstvo, vrátíme-li taneční hudbu do opery, vytvoříme tím velice nepříjemný precedens. Ve všech operách se pak bude v jednom kuse tancovat. Právě toho se pan hrabě Rosenberg obává.
 JOSEF To už si ohlídáme, pane komoři. Mohu vás ujistit, že se v našich operách nebude v jednom kuse tancovat. *(Rosenbergovi)* Hudba pana Mozarta se bude hrát celá. Zařídte to, prosím, pane řediteli.
 ROSENBERG Ale, Veličenstvo, chtěl bych znovu upozornit –
 JOSEF *(trošku podrážděně)* Já vás o to žádám, Rosenbergu! Chci slyšet Mozartovu hudbu. Už mi rozumíte?
 ROSENBERG Ano, Veličenstvo.
 MOZART Nevím, jak vám mám poděkovat, Veličenstvo! *(S přehnanou horlivostí líbá císaři ruku, jako při jejich prvním setkání.)* Díky... díky... tisícere díky, Veličenstvo!
 JOSEF *(Odtáhne ruku.)* Jistě, jistě – to stačí. Trochu méně nadšení, prosím!
 MOZART *(zahanbeně)* Promiňte.
 JOSEF *(Císař vstává ze židle a s ním všichni dvořané.)* Takže to bychom měli.

Premiéra Figarovy svatby

SALIERI *(k obecenstvu)* Přes všechnu mou snahu se Figarova svatba nakonec hrála. Seděl jsem v lóži a díval se na tu událost. Znamenalo to pro mě významnou porážku. A přesto jsem byl zvláštním způsobem vzrušen.
(Slabě slyšíme, jak Figaro zpívá melodii „Non piú andrai“. Obecenstvo na jevišti je zřejmě okouzleno: všichni se usmívají, jak sledují neviditelný děj.)
 Můj pochod! Můj ubohý uvítací pochod – v Mozartově podání bude navždycky okouzlovat celý svět!
(Pochod dozní. Potlesk. Císař a všichni ostatní vstávají a naznačují tak přestávku. Josef pozdraví Kateřinu Cavalieriovou a kapelníka Bonna. Rosenberg a Strack zamíří k Salieriho lóži.)
 ROSENBERG *(Salierimu)* Ten poslední kousek byl skoro ve vašem stylu. Mozart dokáže být ovšem pouze vulgárnější a tuctovější než vy.
 STRACK *(protáhle)* Přesně tak!
(Zvonění zvonku naznačuje konec přestávky. Císař se rychle vrací na místo. Obecenstvo usedá. Pauza. Všichni se nehnutě dívají před sebe.)
 SALIERI *(uneseným, ale klidným hlasem obecenstvu)* Rozechvěle jsem naslouchal druhému dějství. *(Pauza.)* Pak opět úplnému třetímu. *(Pauza.)* Pak čtvrtému a byl jsem ohromen. Co mám říkat vám, kteří jednou sami uslyšíte tohle poslední dějství? Určitě je uslyšíte, protože at už čas smete cokoli, tohle poslední dějství zůstane.
 JOSEF *(chladně)* Nanejvýš vynalézavé, Mozarte. Vedete si docela dobře... Příště musíme vynechat přídávky. Zbytečně opery protahují. Poznamenejte si to, Rosenbergu.
 ROSENBERG Veličenstvo.
(Mozart zdrceně sklopí hlavu.)
 JOSEF Pánové, dobrou noc. Stracku, doprovodte mě.
 MOZART *(tiše)* Pane Salieri.
 SALIERI Ano?

MOZART Co si myslíte vy? Taky si podle vás vedu docela dobře?

SALIERI *(dojat)* Myslím si, že je to... něco zcela výjimečného. Myslím, že je to... přímo **báječné**. Ano, báječné. *(Pauza. Mozart se k němu obrátí.)*

MOZART Já vám řeknu, co to je. Je to nejlepší opera, která byla zatím napsána. Tak je to. A nikdo jiný než já ji nemohl napsat. Nikdo, rozumíte, nikdo jiný!

V.1. Rosenberg je vzteky bez sebe.

V.2. Tohle Mozartovi do smrti nezapomene.

V.1. Udělá všechno pro to, aby se mu dostal na kobylku.

SALIERI *(Vstává a mluví k obecenstvu.)* Takže vůbec nebylo obtížné zařídít, aby se opera stáhla z programu.

MOZART Stáhli mou operu z programu! Naděje na znovu-vedení veškerá žádná!

SALIERI Cítím s vámi, milý příteli. Jestliže se však obecenstvu naše dílo nelíbí, musíme to snášet s jistou elegancí. *(stranou obecenstvu)* A obecenstvu se Figarova svatba skutečně nelíbila.

V.1. *(Stěžuje si.)* Je to příliš zašmodrchané!

V.2. *(Stěžuje si.)* Příliš únavné.

V.1. Všechny ty morbidní harmonie!

V.2. Neumí ani zakončit píseň patřičným důrazem, člověk pak neví, kdy má začít tleskat!

Knihovna hraběnky Waldstättenové

MOZART Mám ženu a dítě a jsem bez peněz. Požádal jsem papá, aby se na několik měsíců postaral o chlapce, ale on odmítl! ... Je zahořklý, tím to je. Ukazoval mě po celé Evropě, ale sám se nedostal nikam. A tak rok za rokem tvrdne v Salcburku, v jednom kuse líbá prsten panu arcibiskupovi a uděluje mi výchovné přednášky!... *(důvěrným tónem)* V podstatě žálí! Prostě na mě žálí, to je to. Nikdy mi neodpustí, že jsem chytřejší než on. Ale může mi vlízt na záda. *(Provinile se uchichtne. Rychle se objeví oba Větříčkové a osloví Salieriho, zatímco Mozart znehybní.)*

V.1. *(vážným a slavnostním hlasem)* Leopold Mozart –

V.2. *(vážným a slavnostním hlasem)* Leopold Mozart –

V.1. a V.2. Leopold Mozart je mrtev!

(Odejdou. Mozart sebou trhne. Dlouhá pauza.)

SALIERI Nezoufejte si. Smrti neunikne nikdo, příteli.

MOZART *(zoufale)* Co teď bude se mnou?

SALIERI Jak to myslíte?

MOZART Nemám teď nikoho, kdo by za mě chápal špatnost světa. Po celý život nade mnou bděl – a já ho zradil.

SALIERI Ale ne!

MOZART Špatně jsem o něm mluvil.

SALIERI To není pravda!

MOZART *(stísněným hlasem)* Oženil jsem se proti jeho vůli. Nechal jsem ho samotného. Tančil jsem, hrál jsem kulečnick a dělal hlouposti, zatímco on seděl noc co noc sám v prázdném domě, bez ženy, která by se o něho postarala... *(Salieri účastně vstává.)*

SALIERI Wolfgangu! Můj milý Wolfgangu. Opřete se o mě, chcete-li. Opřete se o mě.

MOZART Papá!

SALIERI Hrozivější postavu otce v žádné opeře nenajdete. S úžasem jsem sledoval, jak Mozart proměňoval svůj život v umění. Byli jsme oba dva, on i já, normální lidé. Ale zatímco on dokázal z obyčejného života udělat zázrak, já jsem ze zázraků dělal jen obyčejné a průměrné umění.

(Silueta zmizí. Salieri stojí nad klečícím Mozartem.)

Cožpak jsem nemohl zastavit tu svou válku? Což jsem mu nemohl projevit trochu lítosti? Jistě, nic nebylo snadnějšího – kdyby jen On, ten nahoře, ukázal aspoň špetku lítosti mně! Každý den jsem usedal k práci s modlitbou – stále ještě jsem se modlil, chápete? – „Bože, dej, ať se mi aspoň tohle povede! Jenom tohle! Víc nežádám!“ ... Myslíte, že mě někdy vyslyšel? ... Má hudba se pořád utápěla v konvenčnosti – ani jiskřička ducha v ní nebyla, jen samá prostřednost. Zato v Mozartově hudbě – „Dej, ať tohle dokážu taky! ... Dopřej mi to!...“ *(jakoby hlasem Boha)* „Ne, ne a ne: Nepotřebuju tě, Salieri! Mám přece Mozarta! Uděláš nejlíp, když budeš zticha!“

Chachachacha! Musel jsem s tím skoncovat. Ale jak? Zbýval už jen jediný způsob. **Vyhladovět ho.** Vyhladovět Boha.

Vídeň, Schönbrunnský palác

- JOSEF Musíme mu sehnat nějaké místo.
SALIERI *(obecnstvu)* Pozor! Císař může být nebezpečný!
(Jde do zadní části jeviště k císaři.)
Žádné není, Veličenstvo!
- JOSEF Co to místo po Gluckovi?
SALIERI *(šokován)* Mozart že by měl následovat Glucka?
JOSEF Nechci, aby všude roztrušoval, že jsem ho vyhnal.
Znáte přece ty jeho výrazy.
SALIERI Tak mu dejte Gluckovo místo, Veličenstvo. Ale ne Gluckův plat. To by nebylo správné.
JOSEF Gluck měl dva tisíce florinů ročně. Kolik má podle vás dostat Mozart?
SALIERI Dvě stě. Není to moc, ale taky nebude mít moc povinností.
JOSEF Naprosto spravedlivé. Děkuji vám, pane dvorní skladateli.
SALIERI *(Ukloní se.)* Veličenstvo.
(Světla stále na Josefovi, který bez hnutí stojí. Salieri se vrátí k Mozartovi. Oslovuje obecnstvo.)
Šlo to jako po másle. Jako mnozí lidé posedlí snahou projevovat štedrost byl císař v podstatě lakomý.
(Mozart klečí před císařem.)
- SALIERI Pane Mozarte. Vous nous faites honneur!...
Přikládejte té částce symbolický význam, Mozarte.
- MOZART Když jsem byl dítě, dávali mi krabičky od šňupacího tabáku. Teď jsem se dopracoval k symbolickým částkám.
- SALIERI Ani bych to císaři nenavrhoval, kdybych tušil, že vás to rozladí. Jenom mě mrzí, že jsem pro vás nemohl udělat víc.
(Mozart uchopí Salieriho za ruku.)
- SALIERI Prosím, ne, to ne...
MOZART Stydím se před vámi... Jste skvělý člověk!

- SALIERI Ne, ne, ne, ne,... s'il vous plait. Trochu méně nadšení, prosím!
- SALIERI *Wolfgangu!* Co je vám?
- MOZART Dostávám občas křeče do žaludku.
- SALIERI To je mi líto. Příteli. Můj nový příteli. (*Mozart se potěšeně uchichtne a odchází.*) (*Pauza. Salieri mluví k obecenstvu.*) Jestli někdy, tak právě teď měl Bůh šanci úplně mě rozdrtit. Právě jsem zničil Mozartovu kariéru u dvora: A co na to Bůh? Splnil mi mé nejtajnější přání! (*Přicházejí oba Větríčkové.*)
- V.1. Kapelník Bonno.
- V.2. Kapelník Bonno.
- V.1. a V.2. **Kapelník Bonno je mrtev!** (*Salieri překvapeně otevře ústa.*)
- V.1. Právě jste byl císařským výnosem –
- V.2. – jmenován
- V.1. – jeho nástupcem.
- JOSEF (*Formálně oslovuje Salieriho, který se otáčí a uklání se mu.*) První královský a císařský kapelník našeho dvora.
- V.1. Bravo.
- V.2. Bravo.
- ROSENBERG Eviva, Salieri!
- STRACK Jen tak dál, Salieri!
- JOSEF (*vřelým hlasem*) Drahy Salieri – Takže to bychom měli! (*Světla dopadající na Schönbrunn pomalu hasnou. Císař s dvořany naposledy opouští jeviště. Salieri se vyděšeně otočí.*)
- SALIERI (*obecenstvu*) Tohle mě skutečně vylekalo. Jak dlouho bude Bůh odkládat svůj trest?
- V.1. Mozart vypadá strašně.
- V.2. Určitě se užírá žárlivostí.
- V.1. Prý ustavičně bere nějaké léky.
- SALIERI Co si léčí?
- V.2. Řekl bych, že závist.

Prátr

VÍDEŇÁK Potkal jsem Mozarta v Prátru.
VÍDEŇÁK *(obecenstvu)* Mozartův stav se zřetelně zhoršil. Oči se mu leskly jako psovi, když se v nich odráží světlo.
MOZART Mám bolesti. Taky špatně spím ... Mám ... těžké sny.
KONSTANCE *(varovně)* Wolfíku!
SALIERI Sny?
MOZART Zdá se mi stále totéž ... Přijde ke mně postava v šedém plášti – a dělá na mě tohle. *(Mozart pomalu kývá rukou.)* Nemá tvář.
SALIERI Doufám, že vy nevěříte na sny?
KONSTANCE Mně se žádné sny nezdají, pane. Svět mi připadá dost nepřijemný i v bdělém stavu. *(Salieri se ukloní.)*
MOZART Je to jenom taková představa, samozřejmě!
KONSTANCE Kdyby měl Wolfgang pořádnou práci, třeba by neměl na sny čas, pane první kapelníku.
MOZART *(V rozpacích vezme Konstanci za ruku.)* Konstance, prosím tě! ... Promiňte, pane.
Pojď, miláčku. Tak moc nám zas neschází, děkuji vám!
V.2. Začíná prý žebrot.
V.1. Napsal prý dvaceti bratřím zednářům.
SALIERI Opravdu?
V.2. A oni mu dávají peníze.
SALIERI *(obecenstvu)* No ovšem! Na zednáře jsem nepomyslel! Kdo jiný by Mozartovi pomáhal?
V.1. Van Swieten se na Mozarta velice hněvá.
SALIERI Ale neříkejte!

Zednářská lóže

MOZART Už jsem vyšel z módy.
VAN SWIETEN A divíte se? Píšete nevкусné melodie, které každého jen urážejí. Varoval jsem vás víc než dost.
MOZART *(pokorně)* To je pravda. Připouštím to. *(Bolestí se popadne za břicho.)*
VAN SWIETEN Zítřka vám pošlu nějaké Bachovy fugy. Můžete si je upravit pro můj nedělní koncert. Dám vám za to malý honorář.

MOZART Děkuji vám, pane barone.
Nemůžu se přece živit upravováním Bacha! Ale věci se obracejí k lepšímu. Mám skvělou nabídku od Schickanедера. Je to nový člen zednářské lóže. Od Schickanедера? Toho herce?
SALIERI
MOZART Ano. Je majitelem jednoho předměstského divadla.
SALIERI Spíš varieté, ne?
MOZART Ano ... Chce, abych mu napsal vaudeville – něco pro obyčejného německého diváka. Není to báječný nápad? ... Nabídl mi poloviční podíl na zisku.
SALIERI Žádnou zálohu...?... Ovšem, proč by tam vlastně nemohli vystupovat zednáři?
MOZART V opeře? ... To přece nejde!
(Salieri se zasměje, aby dal najevo, že pouze žertoval.)
Přesto je to skvělý nápad!
SALIERI Jen do toho, Mozarte. Je to skvělý nápad.

Mozartův byt; Salieriho byt

SALIERI Obřad iniciace. Obřady se zavázanýma očima. Všechny rituály, které okopíroval od zednářů! ... Sedí doma, skládá a kope sám sobě hrob. Jeho život je stále ponuřejší...
KONSTANCE Je mi zima ... Celý den je mi zima ... Není taky divu. Topit není čím.
MOZART Papá měl pravdu. Dopadlo to s námi přesně, jak předpovídal. Jsou z nás teď žebraři.
KONSTANCE Stejně může za všechno on.
MOZART Papá?
KONSTANCE Celý život tě vodil za ručičku jako dítě.
MOZART Já ti nerozumím ... Vždycky jsi měla tatínka ráda.
KONSTANCE Ale neříkej.
MOZART Zbožňovalas ho. Tolikrát jsi mi to přece opakovala. *(Malá pauza.)*
KONSTANCE *(bez obalu)* Nenáviděla jsem ho.
MOZART Cože?
KONSTANCE A on nenáviděl mě.
MOZART Ale to je přece nesmysl. Měl nás oba velice rád.
KONSTANCE Mluvíš teď velice hloupě.
MOZART Jen neříkej.

MOZART *(lehce žertovně)* Ano, mluvíš teď jako hloupoučká miloučká myška.

KONSTANCE Vzpomínáš si na ten oheň včera večer? Byla taková zima, že ti zamrzl inkoust. Řekl jsi: „To je ale plamen,“ vzpomínáš si? „To je ale plamen! Z takových starých papírů.“ Tak abys věděl, ty staré papíry byly dopisy tvého otce, rozumíš? Všechny, které ti napsal ode dne naší svatby.

MOZART Cože?

KONSTANCE Všechny do jednoho! Stálo v nich stejně jen, jaká jsem pitomá a jak jsem k ničemu. Shořely všechny do jednoho!

MOZART *(vykřikne)* Myško!

KONSTANCE Já na ty jeho kecy kašlu, zvysoka na ně kašlu, rozumíš!

MOZART Ty mrcho!

KONSTANCE *(zběsile)* Aspoň jsme se trošičku ohřáli! Máme snad čím topit? Možná si zatancujem, co říkáš! Ty tanečky rád, vid, tak pojd, zatančíme si! Zatančíme si a pěkně se zahřejeme! (Jako dáma.) Napište mi taneční hudbu, pane Mozarte! Tanečky jsou přece vaše specialita, nebo snad ne? *(Zpívá.)*

MOZART *(Řve.)* Necháš toho! Necháš toho! *(Popadne ji.)* Nech toho, myško! Podívej, dám ti pusku. Odkud se vzala? Přiletěla z támhletoho kouta. A tady letí druhá! Celá mokrá a uslintaná. A letí rovnou k tobě.

(Konstance ho odstrčí a tančí dál. Mozart ji chytí. Konstance ho odstrčí.)

KONSTANCE Táhni! Táhni k čertu!
(Pauza.)

MOZART Já se bojím, myško.

KONSTANCE Já už to nevydřím. Já už to takhle nemůžu dlouho vydržet. Nech toho, proboha...! Nech toho! Já se bojím, rozumíš! ... Já! ... To ty mě děsíš ... Jestli to takhle s tebou půjde dál, odejdu od tebe. Přisáhám!

MOZART *(šokován)* Myško!

KONSTANCE Myslím to vážně! Opravdu vážně!
(Přiloží si ruku na břicho, jako by ji bolelo.)

MOZART Promiň mi to! ... Panebože, promiň mi to! Strašně

mě to mrzí. Opravdu strašně! ... Pojd ke mně, myško, myšulenko, myšumiláčku! Pojd sem ... Pojd sem ...

KONSTANCE Kník!

MOZART Mňau!

KONSTANCE Kník!

MOZART Mňau! Mňau!

KONSTANCE Kník! Kník!

DOHROMADY Kník! Mňau! Chramst! Kník! Chlamst! Kník! Chrup! Mňam, mňam, mňam!
Kník. Kník. Mňau!

KONSTANCE Au!
(Najednou vykřikne bolestí a popadne se za břicho.)

V.1. Novinka!

V.2. Konstance porodila!

V.1. Chlapeček to je.

V.2. Má smůlu, prcek.

V.1. Že se vůbec narodil. Zvlášť do takových poměrů.

V.2. A do takové bídy.

V.1. A takovému otci. Vždyť je sám ještě dítě.

V.2. Právě se mi doneslo, že –

V.1. Slyšel jsem, že –

V.2. Nezůstalo při tom.

V.1. Stalo se něco ještě podivnějšího.

MOZART Odešla!

SALIERI Jak to?

MOZART Udělala dobře, že odešla ... Za všechno můžu já ... Myslí si, že jsem se zbláznil.

SALIERI Ale to je přece nesmysl.

MOZART Kdo ví?... Možná má pravdu ... Možná jsem se doopravdy zbláznil...

SALIERI Wolfgangu...

MOZART Tentokrát na mě promluvila! „Wolfgangu Mozarte – je čas napsat Rekvie. “

SALIERI Rekvie? Pro koho to má být?

MOZART Zeptal jsem se: „Kdo umřel?“ A ta postava mi odpověděla: „Než tě znovu navštívím, musíš to mít hotové.“ Pak se zjevení otočilo a vyšlo z pokoje.

SALIERI Ale to je jen vaše chorobná fantazie, příteli.

MOZART Připadá mi to naprosto skutečné! Nedivím se Konstanci, že ode mě odešla. Vyděsil jsem ji... A teď přijde o vaudeville.
SALIERI Chcete snad říci, že jste to dopsal?
MOZART Hudba mi jde snadno. Manželství už tak ne!

Schickanederovo předměstské divadlo

*(Odehraje se část Kouzelné flétny)
(Davem rozcházejících se občanů van Swieten si razí cestu. Je vzteky bez sebe.)*

MOZART *(Radostně se otočí, aby ho pozdravil.)* Pane barone! Vy zde! Je od vás velice milé, že jste přišel!
SALIERI *(obecenstvu)* Van Swietena jsem na vaudeville poslal samozřejmě já sám.
VAN SWIETEN *(s chladným vztekem)* Co jste to udělal?
MOZART Excellence?
VAN SWIETEN Všichni je mohou vidět! A vysmát se jim! Zradil jste náš Řád!
MOZART *(zděšeně)* Ne!
SALIERI Barone, na slovíčko -
VAN SWIETEN Nepřimlouvejte se za něho, Salieri. *(Mozartovi s ledovým pohrdáním)* Byl jste krutý a vulgární, ale doufali jsme, že to napravíme. Bylo to hloupé a beznadějně snažení. Teď jste navíc zrádce. Nikdy vám to neodpustím. A žádný zednář, žádný významný člověk ve Vídni vám to nikdy nezapomene, dokud já budu živ.
SALIERI Barone, prosím vás, chtěl bych vám něco říct.
VAN SWIETEN Ne, pane, nechte toho. Nepřeji si, abyste na mě ještě někdy promluvil.
SALIERI Wolfgangu... Všichni vlivní lidé se mu vyhýbali. Dokonce nedostal ani svůj poloviční podíl z představení.
V.1. Schickaneder mu neplatí vůbec nic.
V.2. Schickaneder ho podvádí.
V.1. Dává mu jenom na pití.
V.2. A zbytek si nechává.
SALIERI A pak se najednou odmlčel. Co dělá?
(Mozart píše.)

Igor Orozovič

Jan Fišar

V.2.

Ve dne v noci...

V.1.

...píše. Skládá..

V.2.

Jako by na někoho čekal.

V.1. a V.2.

Nevíme na co. Nevíme na koho.

SALIERI

(obecenstvu) Zato **já** ano! Psal **Rekviem** – pro sebe! ...

A teď se přiznám k tomu nejpodlejšímu, co jsem mu provedl. Přiznávám se, že já, Antonio Salieri, první královský a císařský kapelník, jsem v listopadu léta Páně 1791 celkem sedm nocí chodil v mrazivém měsíčním světle prázdnými ulicemi Vídně! Úderem jedné jsem se vždycky zastavil pod Mozartovým oknem – a tímto děsuplným způsobem jsem mu odměřoval čas. Nakonec mu už nezbýval ani den!

MOZART

(Prudce otevře „okno“.) **O statua gentilissima – veníte a cena!**

SALIERI

Vstoupil jsem do jeho snu.

MOZART

Ještě to není hotové!... Zdaleka ne!... Odpusťte. Byly doby, kdy jsem napsal mši za týden!... Dejte mi ještě měsíc a dostanete celé **Rekviem**. Přisáhám!... Bůh mi jistě posečká. Co by dělal s nehotovou věcí?... Podívejte se, co jsem už napsal. *(Popadne několik stránek rukopisu ze stolu a horlivě je nabízí šedé postavě.)*

Kyrie je hotové celé! Vezměte si je a ukažte mu to – Ať vidí, že je nač čekat!...

Dopřejte mi čas, prosím vás o to! Přisáhám, že vám vytvořím opravdové dílo. Víím, chlubil jsem se, že jsem jich napsal stovky, ale to není pravda. Nenapsal jsem nic doopravdy dobrého!

Můj život začal tak krásně. Svět pro mě byl kdysi tak nádherný a bohatý... Proč to muselo přestat? Cožpak jsem byl tak špatný? Tak zlý? ... Odpovězte mi místo Boha – odpovězte mi za něho!

SALIERI

Bůh tě nemiluje, Amadee. Bůh vůbec nemiluje! Umí jen **využívat!** ... A je mu jedno, koho využívá. Je mu jedno, komu odpírá! ... Ty už mu nejsi k ničemu – Jsi příliš slabý a nemocný! Bůh s tebou skoncoval! Zbývá ti jen jediný: **umřít!**

MOZART

Panebože!

SALIERI

Umři, Amadee, umři! Prosím tě, umři! ... Nech mě

konečně na pokoji, **ti imploro!**

Nech mě na pokoji!

Chci tu zůstat sám. Sám! Sám! Sám! Rozumíš?

(Vykřikne z plných plic.) Papá!!!!

MOZART

KONSTANCE

Wolfíku!

MOZART

(s úlevou) Myško!

KONSTANCE

(velice něžně) Wolfíku – lásko moje! Ty můj Wolfíku malej, utroušenej.

(Mozart začne plakat.)

KONSTANCE

Nech toho, prosím, drápečku, buď chvíli zticha. Nikdo ti neublížil. Brzo ti bude líp, uvidíš. Slyšíš mě?

Musíš se brzy uzdravit, protože tě potřebujeme. Nestojíme moc peněz. Jenom nás neopouštěj! Žít s takovou husou, jako jsem já, nemůže být zrovna snadné. Ale starala jsem se o tebe, to musíš uznat. A občas jsme spolu měli legraci – vlastně dost často! ... Posloucháš mě? *(Údery bubnů jsou stále pomalejší, až přestanou docela.)* Chci, abys věděl jednu věc. Když sis mě bral, byl to nejkrásnější den mého života. Žádné jiné ženě na světě se nedostalo podobné cti – tohle si budu myslet do smrti... Posloucháš mě, tlapičko?

V.1.

(tvrdým tónem) Úmrtní zpráva konstatovala selhání ledvin uspíšené prochlazením. Náš štedrý pan baron zaplatil chudinský pohřeb. Mozart byl pohřben s dvaceti jinými mrtvolami v jámě vysypané vápnem.

SALIERI

Postupně jsem pochopil, v čem pro mě spočívá boží trest. *(Mluví přímo k obecenstvu.)* Cožpak jsem si tenkrát, ještě jako chlapec, nepřál v tom kostele slávu? Byl jsem slavný. Měl jsem se stát prostě nejslavnějším hudebníkem v Evropě. Měl jsem se dusit samou slávou, topit se ve slávě, měl jsem se stát svým vlastním chodícím pomníkem!... To všechno za dílo, které bylo naprosto bezcenné! A já to věděl!... Tak zněl můj rozsudek! Třicet let jsem měl poslouchat lichotky lidí, kteří neměli o hudbě ani ponětí!
(Salieri je obrazem trosky uprostřed zbožňujícího davu.)

Měl jsem poznat, jak dokonale mrtvá je moje hudba, sotva ji zplodím, zatímco oni pláčí a ječí nadšením... A nakonec – poté, co mě zahltil slávou, hostinami, odměnami, poctami a řády, až se mi z toho dělalo zle – vytáhl Bůh svůj trumf: naprosté zapomnění. A až vás uštknou první neúspěchy – až na vlastní kůži pocítíte zlomyslný výsměch nedosažitelného, lhotejného Boha – zašeptám vám do ouška: „Salieri: svatý patron všech průměrných!“ A v hlubinách své sklíčenosti se ke mně budete modlit. A já vás vyslyším. Vi saluto. Bratři v průměrnosti – ať už jste kdekoli – průměrní lidé přítomnosti i budoucnosti – dávám vám rozhrěšení. Amen!

K O N E C

Program vydalo
Národní divadlo moravskoslezské,
příspěvková organizace statutárního města Ostrava
Čs. legií 148/14, 701 04 Ostrava-Moravská Ostrava
www.ndm.cz

Ředitel Jiří Nekvasil,
šéf činohry Pavel Šimák.
Redakce programu Klára Špičková,
výtvarné zpracování programu a plakátu,
sazba Lubomír Šedivý,
textová korektura Pavel Hruška.
Fotografie ze zkoušek a foto na titulní straně Radovan Štastný.

Tisk Ringier Print CZ a. s.

„Nositele autorských práv k dílu zastupuje DILIA,
divadelní, literární, audiovizuální agentura, Krátkého 1, Praha 9“

Činnost Národního divadla moravskoslezského,
příspěvkové organizace statutárního města Ostrava,
je financována z rozpočtu města Ostravy.

Aktivity NDM jsou také finančně podporovány
Ministerstvem kultury České republiky
a Moravskoslezským krajem.

Generální mediální partner

Mediální partner NDM

deník
...moje noviny

OSTRAVA!!!

